

Regional ESF-plan för konkurrenskraft och sysselsättning 2007 – 2013 Norra Mellansverige

Strukturfondspartnerskapet för Norra Mellansverige

Förord

Föreliggande reviderade regionala ESF-plan omfattar strukturfondsområdet Norra Mellansverige, dvs de tre länen Värmland, Dalarna och Gävleborg.

Utgångspunkten för programmet är Lissabonstrategin, den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning samt de regionala utvecklingsprogrammen. Direkt styrande för den regionala ESF-planen är det nationella strukturfondsprogrammet för ESF.

Planen vilar på en sammanhållen analys för hela regionen. Vi kan konstatera att stora konjunkturella förändringar skett sedan den tidigare regionala ESF-planen utarbetades år 2007. Att pågående finanskris och lågkonjunktur kommer att ge effekter i strukturella förändringar framstår som helt klart. De insatser som görs med stöd av socialfondsprogrammet måste dock ha siktet inställt på att bidra till att långsiktigt förbättra utvecklingsförutsättningarna i regionen och tillföra mervärden, men även överbygga de kortsiktiga effekterna av konjunkturedgången.

För att programmet ska kunna medverka till nödvändiga strukturella förändringar ser vi att det finns vissa grundläggande synsätt som måste prägla insatserna:

- Individuella insatser är viktiga för att nå strukturella effekter.
- Prioriteringar måste göras utifrån regionala utvecklingsprogram (RUP).
- Ökad samverkan såväl mellan företag och andra aktörer som geografiskt, dvs samverkansprojekt över större områden och mellan olika program (ERUF, Landsbygdsprogrammet m fl).
- Insatser ska ske inom områden där det finns eller förutsätts finnas behov och efterfrågan.
- Ambition om att projekt ska bidra till att långsiktigt förbättra förutsättningarna för individen.

Strukturfondspartnerskapets uppdrag

Strukturfondspartnerskapets uppgift är att göra de strategiska överväganden som krävs för att insatser med stöd av ERUF och ESF ger maximal nytta, samt utifrån programdokument och RUP prioritera bland inkomna projektansökningar. Strukturfondspartnerskapets prioriteringar är bindande för

förvaltningsmyndigheterna, Tillväxtverket och ESF-rådet, som ansvarar för programmens genomförande.

De båda strukturfonderna ERUF och ESF skiljer sig åt på många sätt, men innehåller möjligheter att komplettera varandra. Eftersom bland annat tidigare strukturfondsperioder lärt oss att små fragmentariska projekt inte ger de utvecklingseffekter som eftersträvas är inriktningen rent allmänt under denna period att nå kritisk massa och kombinerade insatser från de båda fonderna kan då förväntas ge mer kraftfulla resultat. Exempelvis kan regionalfondens uppgift, att främja förutsättningarna för en god näringslivsutveckling, i vissa fall kombineras med socialfondens syfte att stärka den enskilda individens kompetens och anställningsbarhet. Det är även möjligt att förena insatser i de båda fonderna i samma ansökan genom ”tioprocentregeln”.

Sammantaget utgör de båda programmen instrument för att möjliggöra genomförandet av prioriterade satsningar och förbättra regionens långsiktiga hållbara tillväxt, utveckling och sammanhållning.

Revidering av den regionala planen

Strukturfondspartnerskapet har för avsikt att revidera den regionala planen vid behov. Revideringen av den regionala planen leds av strukturfondspartnerskapets sekreterare. Partnerskapet har för avsikt att revideringen ska ske i ett brett samråd med ESF-rådet och övriga regionala parter för att uppnå bästa resultat och god regional förankring. Uppföljning av finansplanen samt uppföljning hur regionen bidragit till programmets prioriteringar samt de kvantifierade målsättningarna görs av ESF-rådet.

Strukturfondspartnerskapets ledamöter

Ledamöter i Strukturfondspartnerskapet Norra Mellansverige för åren 2007 - 2010 är:

Kommuner och landsting

Kjell Höglin, ordf (utsedd av regeringen),

Kommuner och landsting Gävleborg

Eva Tjernström, v ordf, Kommuner och landsting Gävleborg

Evy Degerman, Kommuner och landsting
Gävleborg
Gun Drugge, Kommuner och landsting Dalarna
Nils-Åke Norman, Kommuner och landsting
Dalarna
Jonny Gahnshag, Kommuner och landsting Dalarna
Sune Ekbåge, Kommuner och landsting Värmland
Lena Melesjö-Windahl, Kommuner och landsting
Värmland
Kjell Ericsson, Kommuner och landsting Värmland

Arbetsmarknadens parter

Thomas Rehn, LO
Birgitta Sacredeus, SKL
Lars Sundström, LRF
Jan Sjölander, Unionen

Länsstyrelser och Arbetsförmedling

Maria Norrfalk, Länsstyrelsen Dalarna
Eva Eriksson, Länsstyrelsen Värmland
Charlotte Palmberg, Arbetsförmedlingen

Intresseorganisationer

Per Fontin, Coompanion

Innehållsförteckning

Förord	2
Utgångspunkter för den regionala ESF-planen för Norra Mellansverige	5
Samband mellan olika strategier, program och planer	6
Regional SWOT-analys	9
Gemensamma regionala prioriteringar för programområde 1 och 2	11
Programområde 1: Kompetensförsörjning	14
Programområde 2: Ökat arbetskraftsutbud	18
Koppling till annat utvecklingsarbete	21
Uppföljning och utvärdering	22
Regional analys	23

Bilaga: Det regionala strukturfondspartnerskapets riktlinjer för prioritering av valbara projektansökningar

Utgångspunkter för den regionala ESF-planen för Norra Mellansverige

Den regionala ESF- planen

Av genomförd regional analys och SWOT-analys framgår att regionen behöver stärkas inom en rad områden. ESF-programmet och den regionala planens mål är att främja kompetensutveckling, att öka arbetskraftsutbudet och att minska utanförskapet.

Finansplan

Finansplanen för socialfonden i Norra Mellansverige är ca 635 MSEK för hela programtiden (2007-2013). 30 % av socialfondsmedlen plus nationell medfinansiering, ca 293 Mkr, är avsedda för programområde 1 "Kompetensförsörjning" och resterande 70 %, ca 342 Mkr för programområde 2 "Ökat arbetskraftsutbud". Fram t o m 2008 års utgång hade projekt för 38 Mkr erhållit beslut om stöd i Programområde 1 och projekt för ca 97,5 Mkr i Programområde 2.

Programområde 1 medfinansieras av nationella statliga medel. Programområde 2 medfinansieras av nationell och annan offentlig medfinansiering.

Privat medfinansiering är inte möjlig.

Information och kommunikation

Den förvaltande myndigheten ESF-rådet har ansvaret för att informationsinsatserna om programmet kommer målgrupperna till del.

Strukturfondspartnerskapet kommer i samarbete med de förvaltande myndigheterna Tillväxtverket och ESF-rådet att medverka till mer aktiv informations- och kommunikationsverksamhet kring program och planer inom de båda fonderna ERUF och ESF. En särskild utlysningstrategi kommer att tas fram.

De tre regionförbunden har ett stort intresse av och ansvar för att EU-programmens medel används på ett effektivt sätt och att genomförda projekt ger avtryck i framtida strukturförbättringar. En samordning kring informations- och kommunikationsinsatserna behöver därför göras mellan regionförbunden, strukturfondspartnerskapet och förvaltningsmyndigheterna.

Samband mellan olika strategier, program och planer

Den Europeiska socialfondens uppdrag måste ses i ett sammanhang, där olika nivåer och organ ska samverka för att bidra till att nå Lissabonstrategins målsättningar för tillväxt och sammanhållning i medlemsländerna. EU-länderna har ställt upp målet att unionen år 2010 ska vara världens mest konkurrenskraftiga ekonomi med full sysselsättning och hållbar utveckling. Lika viktigt är att de europeiska sociala modellerna med solidariska välfärdssystem utvecklas och att fattigdomen bekämpas.

Den nationella strategin

Lissabonstrategin har anpassats till Sveriges förutsättningar genom den nationella strategin ”En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007 – 2013”. Den nationella strategins målsättning är att bidra till att skapa konkurrenskraftiga regioner och individer i Sverige. I strategin samverkar den regionala utvecklingspolitiken, arbetsmarknadspolitiken och den europeiska sammanhållningspolitiken i Sverige. Strategin ska ligga till grund för genomförandet av EG:s strukturfonder och vara plattform för helhetssyn och sektorssamordning.

Det nationella strukturfondsprogrammet (ESF) i Sverige för konkurrenskraft och sysselsättning 2007 -2013

Det övergripande målet för socialfondsprogrammet är ”Ökad tillväxt genom god kompetensförsörjning samt ökat arbetskraftsutbud”. I programmet prioriteras särskilt adekvat kompetens i företag, bättre integration i arbetslivet och ungas etablering på arbetsmarknaden. Programmet bildar ram för den regionala planen. Det nationella programmets övergripande mål delas upp i två programområden:

Programområde 1 ”Kompetensförsörjning” har som målsättning att medverka till att sysselsatta har en adekvat kompetens, att motverka diskriminering, att främja likabehandling i arbetslivet och att förebygga långtidssjukskrivningar. Insatserna inom programområdet beräknas svara för ca 30 % av programmets finansplan plus nationell medfinansiering, som redan är ordnad i programmet.

Programområde 2 ”Ökat arbetskraftsutbud” är inriktat gentemot personer som står längst från arbetsmarknaden. Programområdet omfattar även insatser för att underlätta ungas etablering i arbets-

livet samt insatser för att förebygga att unga hamnar i utanförskap. Insatserna inom programområdet beräknas svara för ca 70 % av programmets finansplan.

Regionala utvecklingsprogram

Samtliga tre regioner i Norra Mellansverige har utarbetat varsitt regionalt utvecklingsprogram, som behandlar de prioriterade utvecklingsstrategierna för respektive region. Dessa strategier är direkt styrande för de regionala organens utvecklingsinsatser i Norra Mellansverige.

Utgångspunkterna för den regionala ESF-planen är att insatserna ska bidra till en utveckling av arbetsmarknaden som överensstämmer med målen i den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning, det nationella strukturfondsprogrammet för ESF samt regionala utvecklingsprogram och strategier i Gävleborg, Dalarna och Värmland.

Regionala förutsättningar och övergripande strategisk inriktning

Utgångspunkten för den regionala planen för Norra Mellansverige är således att de insatser som prioriteras är väl avpassade till de särskilda förhållanden, som gäller i vår del av landet och därmed överensstämmer med regionala prioriteringar och strategier i RUP.

Ska de insatser som avses stödjas genom ESF-programmet kunna få genomslag krävs att de följs upp genom insatser som på olika sätt gynnar tillväxten inom näringslivet. I och med detta blir näringslivets, dvs företagen/-arnas¹ och entreprenörskapet förutsättningar viktiga utgångspunkter.

Större projekt över en större geografi och med olika aktörer

Större sammanhållna projekt över en större geografisk region, mellan olika aktörer och med

¹ Med entreprenörskap avses ”förmågan att identifiera möjligheter och skapa resurser för att ta till vara möjligheterna dvs skapa nya infallsvinklar. Med företagande avses personer som är enskilda näringsidkare eller anställd i ett bolag som han/hon själv äger. Företagsledare kan vara både företagare och anställda tjänstemän för att leda ett företag.

möjligheter att utveckla synergier mellan insatser som stöds av ex EU:s regional- respektive socialfonder är därför angelägna att utveckla. I de fall det uppstår konkurrens mellan projekt inom olika branscher i en ansökningsomgång ska de branscher som prioriteras i respektive RUP ha företräde framför övriga ansökningar.

Nedan ges en sammanfattad lägesbild av utgångspunkterna för behov som finns i regionen som har bäring mot socialfondens programområden.

Den pågående strukturomvandlingen i regionen leder till nya krav på utveckling för såväl ledning som övriga medarbetare i företag och verksamheter. En långsiktigt hållbar region kräver positiv tillväxt, vilket i sig förutsätter ökat entreprenörskap inom både företagande och samhällsliv. Befintliga företag behöver utvecklas positivt samtidigt som fler företag behöver startas och utvecklas. En viktig grund är en bättre och mer utvecklad entreprenörskultur. Företagsklimatet och attityder till entreprenörskap och företagande måste förbättras.

Ett livskraftigt och konkurrenskraftigt näringsliv och samhälle måste kunna möta en ökad globalisering och internationell marknad. För delar av regionen är den gränsregionala samverkan, som sker med Norge av särskild betydelse.

Stora delar av regionen har under lång tid präglats av få dominerande företag med stort antal anställda, vilket ofta medfört låg personalrörlighet. I regionens storföretag har processerna effektiviserats, vilket medfört omfattande personalminskningar. En mer rörlig arbetskraft kan medverka till att förbättra företagets och företagandets dynamik.

Den samlade tjänstesektorn i regionen är förhållandevis liten och till vissa delar outvecklad. Eftersom mycket talar för att det är inom den privata tjänstesektorn som tillväxten långsiktigt kommer att ske är det särskilt angeläget att utvecklingsmöjligheterna för privata tjänster lyfts fram och uppmärksammas. Särskilda insatser måste till för att ge stöd till anställda och egenföretagare inom sektorn, som ofta har en arbetssituation som på många sätt skiljer sig från den som råder inom den traditionella tillverkningsindustrin.

Teknikutvecklingen är snabb och för att de anställda ska kunna hänga med i utvecklingen och även kunna vara med om att utforma de nya förutsättningarna krävs stora utvecklingsinsatser. Det kan exempelvis vara såväl kunskaper om IT-teknikens möjligheter rent generellt, som teknik-kunskaper integrerade i olika industriella eller tjänstestyrd processer.

Den demografiska utvecklingen kommer att ställa nya krav på samhället. Hela landets befolkning blir äldre genom de stora barnkullarna under 1940-talet, som nu börjar pensioneras och lämna arbetsmarknaden. Detta sker tidigare i vår region än i flera andra och innebär att den kompetensbrist som finns redan nu riskerar att bli allt större. Generationsskiftesproblematiken är på sina håll tydlig och måste överbryggas.

Ohälsotalet i regionen är högre än i många andra regioner. Insatser för att öka de ”långtidsfriska” är därför angelägna.

Fler jobb behövs– och fler behöver jobb. Stora grupper arbetslösa, särskilt unga, behöver få jobb. Långtidssjuka och personer med sjukersättning behöver rehabilitering och människor från andra länder behöver skapa sin tillvaro i regionen. En vitalisering och förnyelse av arbetslivet behövs för att flera grupper ska få tillgång till arbetsmarknaden och för att berika arbetsmarknaden med mångfald. Nyanlända måste uppmärksammas.

Nytänkande, reella behov och långsiktighet

En viktig utgångspunkt är att de insatser som görs med stöd av ESF-medel ska ske inom områden där efterfrågan kan förutses och det finns eller förutses utvecklas på grund av reella behov.

Insatserna bör dessutom innebära nytänkande, ha ett långsiktigt perspektiv med ambitionen att projektet efter projektets slut ska kunna implementeras i reguljär verksamhet.

Offentlig sektor och näringsliv har en stor och gemensam utmaning i att medverka till att utveckla arbetslivet så att det blir attraktivt, konkurrenskraftigt och ger utrymme för människors lust, vilja och skapandekraft. Lärande och utbildning i olika former måste bidra till att den kunskap som efterfrågas och förmedlas är av hög kvalitet. Arbetskraftens kunskaper och kompetenser behöver matchas mot näringslivets och samhällets behov.

Validering är ett strategiskt verktyg för den stora kompetens som finns, men som inte synliggörs.

För att klara omvandlingen är kontinuerlig utbildning och lärande absolut avgörande. Kompetensutveckling i arbetslivet berör både människor och organisationer. Det innebär en långsiktig satsning på det livslånga lärandet. Det är också en förutsättning för att kunna upprätthålla hög sysselsättningsnivå och internationell konkurrenskraft.

I den situation, som vi befinner oss i med finanskris och lågkonjunktur skärps företagens kompetenskrav. Strategiska insatser måste därför kunna sättas in för att de anställda ska kunna vara fortsatt konkurrenskraftiga.

En väg att nå en mer lärande region är att företag och offentliga arbetsgivare tidigt inlemmas i utbildningsprocessen. Ett nära samspel mellan skola och näringsliv lokalt och regionalt gör att utbildningar som har en stor relevans för regionens arbetsmarknad kan utvecklas. Dessa måste göras tillgängliga för elever/anställda och arbetslösa i det livslånga lärandet.

Insatser med stöd av ESF-programmet kan endast svara för en mycket blygsam del av det stora kompetensutvecklingsbehov som finns i regionen. För att de målgrupper som ESF-programmet prioriterar ska få tillgång till den kompetensutveckling som behövs, krävs också att det finns förutsättningar för genomförandet av insatserna. För att behoven ska kunna tillgodoses på ett bättre sätt måste regionens olika kunskapsmiljöer utvecklas ytterligare genom bl. a. olika utbildningsplattformar och aktörer engageras exempelvis arbetsmarknadsråd, kompetensråd, olika typer av colleges etc.

Det handlar om att släppa loss de inneboende resurser som finns i mångfalden och samtidigt genomföra insatser som ger starkt socialt klimat. Åtgärder för att öka samverkan och överbrygga olika kultur- och språkbarriärer är därför strategiska.

Regionen har en starkt könsuppdelad arbetsmarknad. Att bryta denna genom att bl.a. främja otraditionella yrkesval och minska ofrivillig deltidarbetslöshet innebär att arbetskraften tas tillvara på ett bättre sätt. Samtidigt bidrar det till ett mer jämställt arbetsliv, där fler kvinnor får utrymme för en bättre karriärutveckling.

Den senare tidens höga antal varsel och personalminskningar i företag ställer krav på programmets flexibilitet för nya förutsättningar.

Programmets möjligheter att aktivt förbereda personer som idag är anställda men riskerar utslagning från marknaden genom att företagen

genomför eller överväger att varsla måste tas till vara. I den mån som de nationella regleringarna begränsar strategiskt viktiga möjligheter bör partnerskapet i dialog med Övervakningskommittén söka lösningar på detta.

I nuläget kan det vara en god strategi att satsa på utbildningsinsatser i företagen för att ta tillvara värdefull tid på ett aktivt sätt och därigenom stärka konkurrenskraften för framtiden samt undvika ökning av arbetslöshet.

Den ideella sektorn/sociala ekonomin

Den sociala ekonomins möjligheter att utveckla och stödja entreprenörskap och företagsamhet är viktig att tillvarata och stimulera. Den sociala ekonomins förutsättningar har andra utgångspunkter som ofta innebär insatser som är mer beroende av småskalighet. När programmet i övrigt ofta kräver mer omfattande insatser för att nå en kritisk massa måste hänsyn tas till de speciella förutsättningar som finns för att även den sociala ekonomins engagemang ska kunna stödjas. Den sociala ekonomin är av ökande betydelse. Att stärka befintliga verksamheter, utveckla nya och alternativa former för företagande samt finna nya gränsöverskridande samverkansformer är angelägna.

Prioritering av projekt

När den förvaltande myndigheten ESF-rådet bedömt att en ansökan är godkänd överlämnas den till strukturfondspartnerskapet.

Strukturfondspartnerskapet bedömer om ett projekt ska prioriteras eller ej. Därvid fästs särskild uppmärksamhet på de förhållanden som framgår av bilaga.

Kombinerade förprojekterings- och genomförandeprojekt

Under den hittillsvarande programtiden har det visat sig att en stor olägenhet är och har varit den långa tid som åtgår från ansökan till beslut. För att underlätta ett sammanhållet genomförande av förprojektering och genomförande ska det finnas möjlighet att direkt kombinera ansökan om förprojektering och genomförande i en och samma ansökan och beslut. Ambitionen är att detta är möjligt redan under 2009.

Regional SWOT-analys

Styrkor:

- Betydande industrikunnande och starka multinationella exportföretag
- Spetskompetens inom flera tillväxtområden
- Tillgång till högre utbildning, forskning och distansutbildning på regionens högskolor/universitet
- Värdefulla natur- och kulturmiljöer har hög attraktionskraft för besöksnäring i delar av regionen
- Stark besöksnäring i delar av regionen
- Arbetskraft med högt yrkeskunnande
- Bra geografiskt läge med närhet till tillväxtområden i Stockholm, Göteborg, Oslo och Sundsvall
- Goda erfarenheter av samverkansformer i regionens partnerskap
- Utvecklat arbete med entreprenörskap hos unga
- Lång tradition av företagarganda, kreativitet och mångsyssleri
- Stark industrisektor med flera världsledande företag
- Utbildningsanordnare med olika nischning och flexibla utbildningsformer i olika samverkanskonstellationer

Svagheter:

- Minskande andel av befolkningen i yrkesverksam ålder minskar skatteunderlaget och underlaget för service och tjänster i delar av regionen
- Gles befolkningsstruktur och långa avstånd ger skalnackdelar och höga transportkostnader
- Många små arbetsmarknader med smal branschbredd och stort beroende av offentlig sektor samt inte tillräckligt snabbt växande tjänstesektor
- Bristande samverkan mellan mindre företag och högskolor/universitet
- Låg sysselsättningsgrad för kvinnor och ungdomar på en starkt könssegregerad arbetsmarknad samt traditionella utbildningsval
- Låg övergångsfrekvens till högre utbildning, låg formell utbildningsnivå
- Låg etableringsfrekvens beträffande nyföretagande
- Svag integration, hög arbetslöshet samt bristande tillvaratagande av kompetensen hos personer med utländsk bakgrund
- Sned åldersfördelning, ökande andel äldre befolkning, höga ohälsotal med hög andel av befolkningen i utanförskap
- Låg förvärvsfrekvens i högre åldrar jämfört med riket
- Låg rörlighet och obalans på arbetsmarknaden med stort antal långtidsinskrivna på arbetsförmedlingen
- Särskilt hög andel sjukskrivna inom kvinno-dominerade arbetsområden

Möjligheter:

- Förbättrade kommunikationer och ökad IT-tillämpning minskar avstånden mot omvärlden och förbättrar den regionala konkurrenskraften
- Ökat samarbete mellan företag och forskningsinstitutioner
- Ökad integration på arbetsmarknaden innebär ökat arbetskraftsutbud, ökat tillvaratagande av unik kompetens och förbättrade kontakter med omvärlden
- Ökande intresse för entreprenörskap och företagande
- Utveckling av förnyelsebar energi
- Samverkanssystem för kompetensutveckling för att minska långtidssjukskrivningar
- Transnationellt samarbete för att vidga perspektiven och få nya impulser
- Arbetskraftspotential bland män och kvinnor i utanförskap

Hot:

- Ökat konkurrenstryck leder till nedläggning och utflyttning av företag. Stora industriarbetsställen innebär en regional sårbarhet i vissa av regionens lokala arbetsmarknader.
 - Uteblivna investeringar eller utflyttning av verksamheter till följd av brist på arbetskraft med efterfrågad kompetens leder till även framtida brist på (yrkesutbildad) arbetskraft och speciella flaskhalsproblem
 - Minskad befolkning i yrkesverksam ålder medför framtida brist på arbetskraft, eller företagare/entreprenörer. Generationsskifte hos småföretag
 - Permanent utslagning i utanförskap; långtidssjukskrivningar, arbetslöshet
 - Könstrukturer vidmakthålls vilket medför begränsningar, och genom detta riskerar kvinnors lägre sysselsättningsintensitet och bristande karriärutveckling att permanentas
-

-
- Bryta normer som hindrar kvinnor och män att ta del av hela arbetsmarknaden
 - Livslångt lärande och flexibla utbildningar som kopplas till den regionala och lokala arbetsmarknadens förutsättningar
 - Möjligheter för säsongarbetande att nå ökad tjänstgöringstid (utkomst)
 - Minskande antal deltidsarbetslösa kvinnor
 - Bättre tillvarata funktionshindrades kompetens
 - Ökad rörligheten geografiskt och mellan branscher
 - Expanderad privat tjänstesektor, upplevelse- och besöksnäring
 - Innovativt och långsiktigt samarbete mellan myndigheter, organisationer, föreningsliv och arbetsgivare
 - Strukturella förändringar i ”matchnings-systemet”
 - Bättre omvärldsbevakning och omställningsförmåga på arbetsplatser
 - Stimulans av entreprenörskap bland anställda
 - Bättre tillvaratagande av kunskaper och erfarenheter hos personer med utländsk bakgrund
 - Utökad satsning på företagande inom alla diskrimineringsområden
 - Ökat internationellt utbyte
 - Satsning på företagarrådgivning för kvinnor och personer med utländsk bakgrund
 - Ökade insatser för att minska långtidssjuk-skrivningarna
 - Samverkanssystem för kompetensutveckling
 - Utveckling av miljöteknik och förnyelsebar energi skapar sysselsättning och gör regionen mer hållbar
 - Högskolesamverkan
 - Ökande lokala skillnader i förvärvsfrekvens och arbetslöshet
 - Bristande matchning mellan utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden begränsar tillväxten
 - Innevarande lågkonjunktur och finanskris som resulterat i ökat antal varsel och arbetslöshet
-

Gemensamma regionala prioriteringar för programområde 1 och 2

Syfte

Den europeiska socialfonden ska medverka till att skapa en hållbar tillväxt i regionen genom att ta tillvara de resurser som finns och öka beredskapen för allt snabbare förändringar på arbetsmarknaden.

Olika samhällsinsatser kan medverka och samverka för att nå målen.

Genom att socialfonden i regionen förfogar över begränsade resurser är det nödvändigt att de projekt som prioriteras utgörs av insatser som grundas på de regionala behoven, den regionala analysen, de regionala utvecklingsprogrammen och ESF-programmets möjligheter och intentioner. Projektansökningarna måste därför tydligt beskriva bakgrund och syfte till projektansökan.

Erfarenheter från tidigare strukturfondsperioder är att resurser har splittrats på en stor mängd projekt som i slutänden gett små avtryck och otydliga mervärden. Det är därför viktigt att de projekt som kommer till under denna period innehåller tillräckligt stor "kritisk massa" för att tydliga projektresultat ska kunna utläsas.

Regionala förutsättningar och övergripande strategisk inriktning

Utgångspunkten för den regionala planen för Norra Mellansverige är således att de insatser som prioriteras är väl avpassade till de särskilda förhållanden, som gäller i vår del av landet och därmed överensstämmer med regionala prioriteringar och strategier.

I de fall det uppstår konkurrens mellan projekt inom olika branscher i en ansökningsomgång ska de branscher som prioriteras i respektive RUP ha företräde framför övriga ansökningar.

Under nuvarande situation med lågkonjunktur och finanskris har regeringen gett länen samordningsuppdrag för att underlätta den svåra situationen på arbetsmarknaden. Det är angeläget att ESF-programmet kan stödja dessa insatser.

Kriterier för genomförande

Det är angeläget att de förprojekteringar som görs också fullföljs till genomförandeprojekt.

Det nationella ESF-programmet ställer krav på att projekten ska innehålla kriterier som uppfyller Lissabonstrategins mål för ökad tillväxt och sysselsättning. Ett eller flera av kriterierna ska tillämpas i samband med utlysningarna.

- främja lärande miljöer,
- innovativ verksamhet,
- samverkan samt
- strategiskt påverkansarbete

I utlysningar kan krav ställas att ett, flera eller tomt samtliga kriterier ska uppfyllas. Strukturfondspartnerskapet anser att samtliga programkriterier är värdefulla och kan lyftas fram i olika utlysningar. Partnerskapet vill dock i detta skede särskilt betona vikten av kriterierna innovativ verksamhet och samverkan.

Rent generellt ses som särskilt viktigt att projekten är innovativa och nyskapande utifrån tidigare erfarenheter. Det kan handla om att finna lösningar som idag inte erbjuds eller är etablerade i befintliga system och strukturer. En innovativ verksamhet kan innebära användandet och vidareutvecklingen av tidigare prövade metoder, men för nya målgrupper eller i större skala.

För att lyckas med att utveckla en innovativ verksamhet förutsätts att det som bas finns en god uppfattning om vad som sker i omvärlden inom relevanta områden. Innovationer ses i första hand som ett medel att uppnå bättre kvalitet och högre produktivitet i verksamheten.

Transnationalitet

Redan idag finns flera, i vissa fall mångåriga, etablerade kontakter och samverkansprojekt med aktörer utanför Sveriges gränser via regionens kommuner, SME-företag och organisationer i exempelvis Tyskland, Polen, Italien med flera länder. I regionen finns också bred kunskap och goda erfarenheter av socialfondsrelaterade frågor, som det är angeläget att dela med sig av till andra, samtidigt som vi behöver få tillgång till andra länder och regioners kunskaper och erfarenheter².

Ur ett strukturpåverkande perspektiv är breda och gränsöverskridande projekt önskvärda. Detta synsätt omfattar såväl regional, nationell som transnationell nivå.

Det är möjligt för projekt att, utifrån en tydlig och relevant strategi i ansökan, genomföra aktiviteter som innefattar kontakter med ett eller flera andra medlemsländer. Det nationella programmets riktlinjer avseende budgetnivåer för transnationella aktiviteter i projekten tillämpas.

² Se även www.transnationality.eu

Större projekt över en större geografi och olika aktörer

Projekt som stärker samverkan mellan aktörer inom olika sektorer men även över större geografiska områden än enbart inom en kommun är också angelägna att utveckla och prioriteras av partnerskapet. Särskild hänsyn måste dock tas till den sociala ekonomins förutsättningar där man är mer beroende av småskalighet.

De problem som finns är ofta strukturella och flerdimensionella. Erfarenheterna visar att få aktörer har tillräcklig kraft att kunna möta utmaningarna på egen hand. Det krävs ofta samordnade insatser från många olika aktörer samtidigt.

Strukturfondspartnerskapet vill därför stimulera framväxten av nya och utveckling av befintliga samverkansformer mellan aktörer från offentliga, privata och ideella organisationer och över större geografiska områden. Samverkan är också angelägen för att motverka den tradition som finns i regionen av låg rörlighet på arbetsmarknaden.

Projektformen erbjuder utmärkta möjligheter att prova och finna nya arbetsmetoder och varaktiga förbättringar för den enskilde individen och i befintliga strukturer. Erfarenheter och lärande utifrån projekt- och individnivå utgör sedan stommen till lärande och utveckling på samhällsnivå.

Nytänkande, reella behov och långsiktighet styrande

En viktig utgångspunkt är att de insatser som görs med stöd av ESF-medel ska ske inom områden där efterfrågan kan förutses och utvecklas efter reella behov.

Insatserna bör ha ett långsiktigt perspektiv och nytänkande. Ambitionen ska vara att de efter projektets slut ska kunna implementeras i reguljär verksamhet.

Insatser för att tillvarata befintlig kompetens

Validering kan ses som en kartläggning, ett sätt eller en metod med syfte att legitimeras personer med kunskap och kompetens inom ett yrke eller område att bli behörig yrkesutövare och legitimeras exempelvis personer med utländsk bakgrund till olika befattningar³. Validering är ett område som är aktuellt inom både programområde 1 och 2. Behovet av validering är både strukturellt och

³ Med validering avses en process som innebär en strukturerad bedömning, värdering, dokumentation och erkännande av kunskap som en person besitter oberoende av hur den förvärvats (Ds 2003:23)

individuellt. Inom regionen lyfts exempelvis valideringsbehov inom bygg-, teknik-, transport-, samt vård- och omsorgssektorerna fram. Finns andra sätt att ta tillvara och synliggöra kompetens är även det ett område för prioritering.

Underlätta generationsväxlingar

Det framgår av analysen att generationsproblematik uppstår tidigare i denna region jämfört med riket i övrigt. Generationsproblematiken täcker de flesta yrkesområden, såväl tillverkningsindustri som tjänstesektorn och offentlig verksamhet. Generationsväxling i småföretag innehåller särskild problematik och om kompetensinsatser kan medverka till att underlätta för att en livskraftig verksamhet ska kunna överlätas, omfattas denna av programområde 1. Insatser kan vara aktuella i både programområde 1 och 2.

Helhetssyn och samverkan

Såväl kompetensförsörjningsprojekt som projekt med syfte att öka arbetskraftsutbudet kan innehålla insatser för att påverka attityder och utveckla samverkan.

Det är inte ovanligt att olika samhällsaktörer gör goda insatser var för sig, men utan helhetssyn uppstår försvårande glapp. Det är angeläget att insatserna individanpassas och utgår från ett helhetstänkande med individen i centrum. Insatser för att överbrygga sådana hinder och bidra till bättre matchning av insatser behövs och är prioriterade .

Individ och struktur

Varje projekt ska ha ett individperspektiv som innebär att det kan motiveras utifrån dess *direkta* bidrag till att få fler människor att delta i arbetslivet. Det handlar om stärkande insatser för dem som idag står utan arbete och om kompetensutveckling för sysselsatta som kan påverkas av omställningar. Projekten ska således utgå från individernas behov, men ha som mål att befintliga strukturer och aktörer i samhället arbetar mer samordnat för att minska utanförskapet i arbetslivet, öka konkurrenskraften i näringslivet och stärka tillväxten på lång sikt.

Insatser som stärker länkarna mellan utbildningsväsen och arbetsliv samt ökat entreprenörskap och egenföretagande är av särskilt stor strategisk vikt.

Likabehandling i arbetslivet

Likabehandling och ickediskriminering i arbetslivet är grundläggande för en god kompetensförsörjning och ett ökat arbetskraftsutbud. Genom att öka arbetsgivares kunskaper om och medvetenhet kring likabehandling i arbetslivet ges förutsättningar för att bättre ta tillvara befintlig kompetens och

outnyttjade resurser på arbetsmarknaden. Insatser som bidrar till att rusta arbetskraftsutbudet måste således kombineras med att efterfrågesidan vidgar sitt rekryteringsperspektiv så att fler kommer ifråga för de nya jobben.

Strukturfondspartnerskapet bedömer dessa frågor som så avgörande för framtida kompetensförsörjning att det föranleder extraordinära insatser. De diskrimineringsgrunder som tas upp i den nationella strategin och det nationella ESF-programmet är kön, etnicitet, trosuppfattning, ålder, funktionsnedsättning och sexuell läggning. Särskilt jämställdhet, tillgänglighet och integration/mångfald genomsyrar den regionala planen och programmets insatser.

Jämställd arbetsmarknad

Den könssegregerade arbetsmarknaden ter sig mer tydlig i vår region än i någon annan region i landet. Det betyder att män och kvinnor befinner sig såväl i olika sektorer och branscher på arbetsmarknaden, som på olika nivåer hierarkiskt sett.

Sysselsättningsgraden för kvinnor i regionen är lägre än i riksgenomsnittet. SCB:s ranking i JämIndex visar också att Värmland, Dalarna och Gävleborg utgör den region där uppluckringen av könssegregeringen har gått mest trögt i jämfört med riket i övrigt. Det finns således starkt behov av att bryta rådande könsstrukturer och normer för att uppnå en mer jämställd arbetsmarknad.

I en urvalssituation mellan likvärdiga projekt, inom ramen för en utlysning, kommer projekt som dessutom kan visa på en strategi för att motverka en könssegregerad arbetsmarknad att prioriteras.

En arbetsmarknad som rymmer personer med funktionsnedsättning

I regionen är ett stort antal personer utestängda från arbetslivet på grund av fysiska och/eller psykiska funktionsnedsättning. I både förprojekterings- och genomförandefas ska projektanordnare redogöra för vilka åtgärder som ska vidtas för att främja tillgänglighet för dessa personer. Det är ett krav att projekt inom båda programområdena tydligt beaktar tillgänglighetsfaktorerna.

Processtödjande projekt

Projekt med särskild inriktning inom programområde 1 kan vara processtödjande. Inom ramen för sådana projekt kan kunskap och stöd erbjudas till aktörer som arbetar med potentiella och pågående ESF-projekt i programområde 1 eller 2, i syfte att bidra till ökad kvalitet i förberedelser och genomförandet. Stödet kan bestå av att erbjuda dialog och andra kunskapshöjande insatser kring programmets innebörd och innehåll t.ex. kring kriterier (se tidigare), programområdets målsättningar, uppföljning och projektutvärdering, transnationellt arbete m.m.

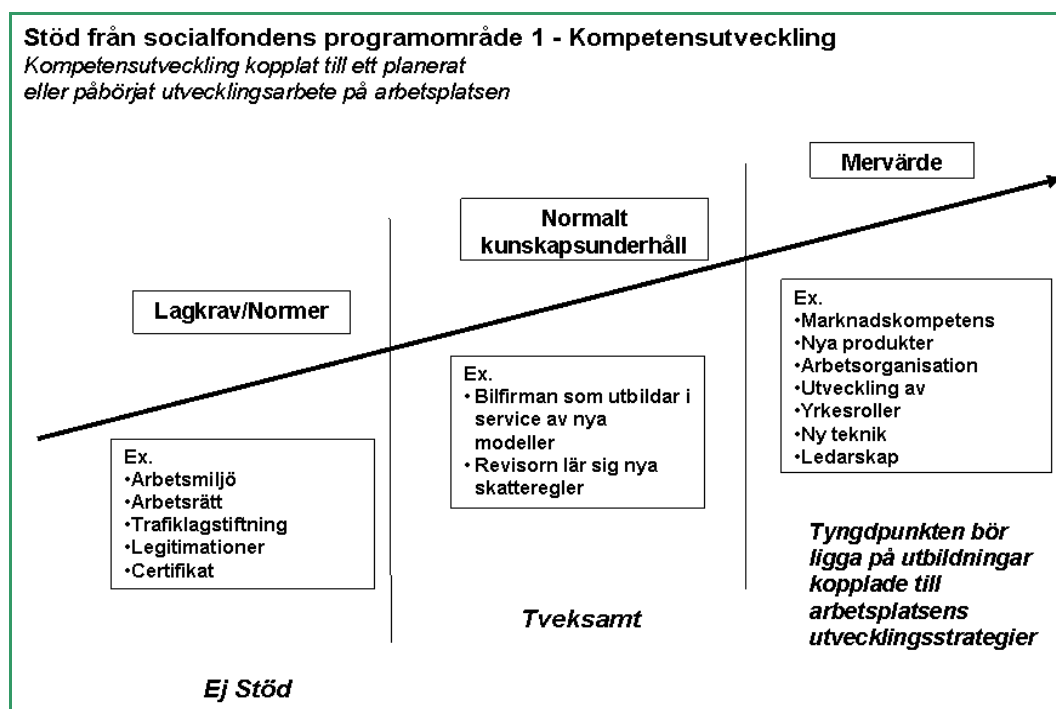
En dialogpartner kan vara värdefull som ”bollplank” för tankar om idéutveckling inför ansökan. Det kan också ha ett värde att exempelvis under projektgenomförandet och hanteringen av problem kopplade till lärande och organisering av projektverksamhet. Avsikten är att ge förutsättning av bättre genomslag av socialfondsprojektens kvalitet och resultat.

Ett projekt med denna inriktning kan komma att aktualiseras under programperioden. Även inom andra områden där processtödjande insatser är önskvärda kan sådana efterhand övervägas.

Ramprojekt

För att kunna arbeta på ett mer offensivt sätt, underlätta att angelägna insatser kommer igång och undvika onödig administration kan olika ramprojekt komma att utlysas.

Programområde 1: Kompetensförsörjning

Programområdet bidrar till att tillvarata och utveckla kunskaper hos yrkesutbildad arbetskraft, underlätta yrkesmässig rörlighet på arbetsmarknaden och nyföretagande. Programområdet ska medverka till att utveckla ett mer positivt arbetslivsklimat och öppna för nya möjligheter genom att främja ett flexibelt lärande. Detta har stor betydelse eftersom förutsättningarna för olika personer i hög utsträckning skiljer sig åt.

Tyngdpunkten i programmet bör ligga på utbildningar kopplade till arbetsplatsens utvecklingsmöjligheter. Bilden ovan illustrerar och avgränsar vilka områden där programområdet kan vara tillämpligt.

Målgrupper

Målgruppen är alla sysselsatta, såväl företagare som anställda, medarbetare som chefer inom privat, offentlig och ideell verksamhet.

Den regionala planen lyfter särskilt fram de behov som finns hos entreprenörer/företagare, anställda och ledning i företag. Större bransch- och/eller yrkesöverskridande insatser är angelägna. Kompetensutveckling som kan komplettera insatsområde "Entreprenörskap" enligt regionalfondens program (ERUF) är strategiskt.

Programmål 1

Bidra till kompetensförsörjning som underlättar för sysselsatta kvinnor och män att utvecklas i takt med arbetslivets krav.

Programmål 2

Bidra till ökade kunskaper i arbetslivet om hur diskriminering motverkas och likabehandling främjas.

Programmål 3

Bidra till ökade kunskaper i arbetslivet om hur långtidssjukskrivningar kan förebyggas.

Kvantifierade mål

- Minst 18 200 sysselsatta individer skall få del av kompetensutveckling. I programområdet bör lägst 40 - 60 fördelning eftersträvas mellan kvinnor och män.
 - Minst 75 % av projekt med stöd i förprojektteringsfas skall gå vidare till genomförandefas.
- Antal individer som deltagit i projekt för att öka kunskapen om hur diskriminering kan motverkas och likabehandling främjas ska uppgå till minst 1 820.

3. Antal individer som deltagit i projekt för att förhindra långtidssjukskrivningar ska uppgå till minst 1 820.

Strukturfondspartnerskapet ser det som angeläget att de kvalitativa målen inte frångås genom ett kvantitativt tänkande.

Prioriteringsgrunder för programområde 1

Generellt är det främst de målgrupper som löper störst risk att drabbas av strukturomvandlingens negativa effekter som prioriteras genom socialfondsprogrammets insatser. Projekt som har koppling till regionala utvecklingsprogram (RUP) och projekt som kan visa koppling och synergieffekter med framförallt regionalfonden alternativt andra EU-program är angelägna.

Företagen samt deras anställdas kompetensutvecklingsbehov

Av analysen framgår att genom regionens starka industritradition med en relativt könssegregerad arbetsmarknad och låga formella utbildningsnivå är näringslivets behov av förnyelse stort. De problem vi ser på arbetsmarknaden är i hög grad kopplade till strukturella förändringar.

Utvecklingstendenserna är att allt fler kommer att arbeta i mindre (0–49 anställda) och medelstora företag (50–249 anställda). Utvecklingen kommer att ställa allt större krav på förmåga att anpassa sig till nya förutsättningar, det kan gälla exempelvis etablering, yrkesutbildning, språkkunskaper, marknadsföring, kunskaper om andra kulturer etc. Det är då också viktigt att utbildningssystemet anpassas till de anställdas förutsättningar, vilket medför att flexibilitet i val av former och metoder för läroprocessen är väsentlig.

1. Insatser för att klara omställning samt bidra till fördjupade eller bredare kunskaper inom arbetsområdet

Regionen innehåller många sårbara industriregioner och genom strukturomvandlingen krävs stora insatser i fort- och vidarebildning och i vissa fall även grundläggande utbildning (gymnasieskolans matematik, språk m m) för att de som idag arbetar i olika företag ska klara de framtida arbetskraven.

Den snabba teknikutvecklingen gör att insatser inom teknikområdet är särskilt angelägna för att arbetskraften ska kunna klara omställningen. Integrerade teknikkunskaper i olika processer är strategiska insatsområden där behoven är stora. Inom flera branscher till exempel inom process- och verkstadsindustrin uppkommer ofta behov av kompetensinsatser med relativt kort varsel. Det är

då angeläget att insatser kan sättas in snabbt och effektivt.

2. Insatser för att förbättra matchningen på arbetsmarknaden och därmed skapa bättre regional konkurrenskraft

Trots hög arbetslöshet finns tydliga brist- och flaskhalseffekter i företagen. Detta visar på brister i matchning mellan efterfrågan och utbud av kompetens. Kompetensutvecklingsinsatser inom sådana områden är därför särskilt angelägna.

Av analysen framgår den tradition som finns i regionen, med stora dominerande företag där arbetstagarna ofta var hårt bundna till företaget. Det medförde att rörligheten mellan företag i en större geografi inte var vanlig.

Dagens krav prioriterar i hög grad flexibilitet och lärande vilket innebär att det är särskilt angeläget med insatser som gör att anställda får möjligheter att knyta kontakter och utveckla nätverk med andra arbetsplatser och i ett större omland än den egna orten/kommunen.

3. Insatser för att främja företagande och entreprenöriellt tänkande

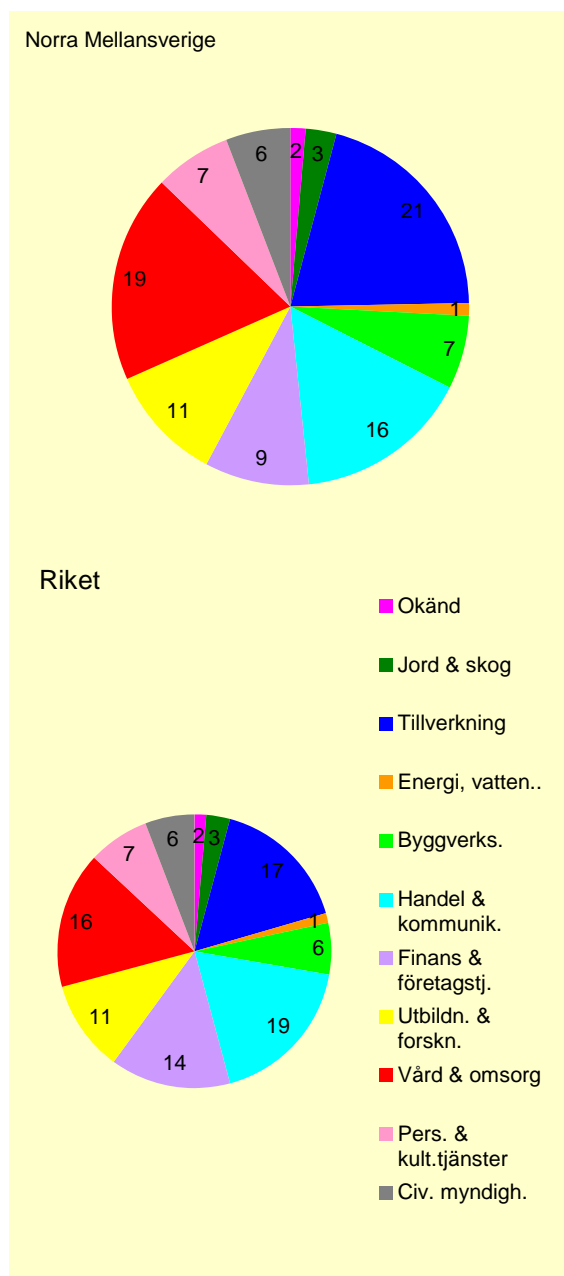
Analysen visar att etableringsgraden av företagande i regionen är förhållandevis låg liksom den entreprenöriella inställningen.

Insatser behövs också för att stärka individers kompetens vad avser entreprenörskap dels för att själva eller tillsammans med andra kunna starta och driva företag dels för att ett entreprenöriellt förhållningssätt i sig ökar öppenheten för förändring och skapar nya attityder. För att utveckla ett starkt entreprenörskap och entreprenöriellt tänkande behöver man utveckla stödjande system i samhällsstrukturen som stimulerar individen, inte minst unga människor, till att engagera sig i entreprenöriella aktiviteter.

Centralt är att utveckla insatser för att förbättra attityder och kunskaper kring entreprenörskap i utbildningssystemet. Även insatser som främjar ett ”entreprenöriellt” tänkande inom offentlig förvaltning kan stimuleras, inte minst vad avser det sociala företaget.

Tjänstesektorn

Av analysen framgår att tjänstesektorn är en sektor som är förhållandevis liten inom regionen och som bedöms ha stor potential att utvecklas. Detta trots att exempelvis besöksnäringen är mycket betydande i såväl Dalarna som Värmland. Det finns inom näringen speciella förutsättningar som förknippade bland annat med de villkor som säsongarbete medför och den formella utbildningsnivån är generellt sett relativt låg.

Eftersom besöksnäringen utpekas som ett strategiskt utvecklingsområde inom samtliga regionala utvecklingsprogram bedöms det som särskilt angeläget att egenföretagare och anställda

inom besöksnäringen ska kunna erhålla olika former av kompetensutveckling bl a sådan utveckling som möjliggör försörjning även under de delar av säsongen när huvudnäringen inte kan ge arbete.

Kompetensutvecklingsinsatser inom tjänstesektorn som helhet lyfts generellt fram som ett prioriterat område.

Tjänstefiering

Tjänstefiering inom såväl tjänste- som tillverkningssektorerna är angelägna områden som behöver prioriteras inom både och offentlig verksamhet.

Offentliga sektorn

Offentlig sektor ställs kontinuerligt inför nya krav på anpassning. Strukturförändringar och omorganisationer pågår inom såväl statlig som kommunal verksamhet. Trycket på bl.a. vård sektorn förväntas öka alltmer. Ny teknik införs vilket kräver avancerad kompetens och det finns ett ständigt behov av nytänkande för att kunna svara upp emot de krav som medborgarna ställer.

Av analysen framgår att en hög andel kvinnor i regionen arbetar inom denna sektor och andelen deltidsarbetande är hög bland dessa. Ohälsotalet är högt bland kvinnodominerade arbetsområden.

Sådan kompetensutveckling som innebär nytänkande, som avser att stärka den regionala konkurrenskraften, utveckla tvärssektoriell samverkan över yrkesgränser och större geografiska områden (över kommungränser) samt som sker i samverkan med andra aktörer, såväl offentliga som privata och ideella, är särskilt angelägna.

Insatser för att främja likabehandling och skapa normsystem i förhållandet organisation - individ

Dessa insatser svarar mot programmålen 2 och 3:

- Bidra till ökade kunskaper i arbetslivet om hur diskriminering motverkas och likabehandling främjas.
- Bidra till ökade kunskaper i arbetslivet om hur långtidssjukskrivningar kan förebyggas.

Av analysen framgår att regionen präglas av könssegregerad arbetsmarknad, hög ohälsa, hög arbetslöshet bland bl.a. utomnordiska medborgare samt låg formell utbildningsnivå. Därför är det särskilt angeläget med insatser som syftar till att ta vara på mångfald och motverka fördomar mot redan utsatta grupper. Framgångsrika regioner har

hög tolerans för mångfald⁴. Det är ytterligare ett argument för att infoga dessa frågor till tillväxtförutsättningarna.

Insatser för att främja hälsa och motverka ohälsa samt att öka tillgängligheten på arbetsplatsen för olika grupper är angelägna.

I kopplingen mellan organisationens behov och individers förutsättningar finns utvecklingsmöjligheter. I arbetet med att förebygga och motverka långtidssjukskrivningar kan det exempelvis handla om att fokusera det friska hos individen. Motsvarande synsätt kan med fördel överföras på även andra grupper exempelvis personer med utländsk bakgrund eller personer med olika funktionsnedsättning som har relevant kompetens, men där en individuell anpassning är nödvändig. Det handlar ofta om att se möjligheter i stället för bara problem.

Livslångt lärande - utbildning

Regionen Norra Mellansverige har en låg andel personer med eftergymnasial utbildning och en hög andel med sådan gymnasial utbildning som inte berättigar till högskolestudier. Regionen uppvisar högre utbildningsnivå bland utomnordiskt födda jämfört med befolkningen som är född inom Norden. Kvinnorna har genomgående en högre utbildningsnivå än männen.

Tabell 1 Andel av befolkningen 25-64 år med eftergymnasial utbildning år 2007 (procent)

Län Nuts2-region	Samtliga			Utomnordiskt födda		
	Kvin nor	Män	Tot.	Kvin nor	Män	Tot.
Värmlands	35,0	25,2	30,0	40,1	34,5	37,4
Dalarnas	32,5	23,5	27,9	36,4	34,5	35,5
Gävleborgs	32,6	22,1	27,2	35,1	32,6	33,9
Stockholm	47,2	41,9	44,6	39,8	37,7	38,7
Östra Mellansverige	37,5	30,4	33,9	36,4	35,6	36,0
Småland med öarna	33,7	25,2	29,4	30,1	27,9	29,0
Sydsverige	39,7	33,2	36,4	35,0	32,9	34,0
Västsverige	39,0	31,8	35,3	34,2	32,6	33,4
Norra Mellansverige	33,3	23,6	28,3	37,2	33,8	35,6
Mellersta Norrland	36,2	26,2	31,1	38,8	35,9	37,4
Övre Norrland	40,3	30,2	35,1	46,2	44,9	45,5
Riket	39,7	32,4	36,0	36,7	34,9	35,8

Källa: Nutek/SCB (rAps)

Andelen eftergymnasialt utbildade ökar både i regionen och i riket. Men ökningen är något långsammare i regionen beroende på en lägre övergångsfrekvens från gymnasiet till högskolan i regionen.

Satsningen på universitet och högskolor i regionen har syftat till att göra det lättare att skaffa sig en eftergymnasial utbildning. I regionen finns universitet i Karlstad samt högskolor i Falun/Borlänge och Gävle. Högskoleutbildningen har växt i snabb takt de senaste åren. I regionen har stora satsningar gjorts för att bygga upp distansutbildningsverksamhet, vilket ökat tillgängligheten till högre studier för nya målgrupper. Insatser för utvecklande av lärcentralfunktioner prioriteras.

Deltagandet i det livslånga lärandet är förhållandevis högt i Sverige jämfört med övriga Europa. Under år 2005 var deltagandet i Norra Mellansverige 19 procent i åldersgruppen 25-64 år. Att insatser kan göras för att förbättra möjligheterna till och samverkan mellan olika typer av vuxenutbildningsinsatser exempelvis yrkeshögskolor/colleges är därför angelägna.

Entreprenörstänkande i lärande

Särskilt ungdomars entreprenörskap är ett viktigt område att fokusera. Genom ett entreprenöriellt förhållningssätt grundlägger de unga en positiv inställning till framtida företagande och yrkesverksamhet inom de flesta yrkesområden. Insatser för att främja särskilt ungas entreprenörskap lyfts därför fram. Det kan ske i olika stadier och i olika former. Ett exempel är inkubatormiljöer

⁴ Jfr. Rickard Floridas forskning

Programområde 2: Ökat arbetskraftsutbud

Programmets målsättning är att fler ska komma in på arbetsmarknaden och att utanförskap bryts. Programmet syftar till att bidra till ökad social sammanhållning, ett inkluderande arbetsliv som riktar sig mot dem som idag står långt från arbetsmarknaden. De tillväxtinriktade åtgärderna i regionalfondsprogrammet kan vara ett viktigt komplement till detta programområde.

Det kan även vara viktigt att ta tillvara erfarenheter från projekt som genomförts i andra länder och skapa utbyte inom EU i gemensamma projekt.

Målgrupper

Målgruppen är personer som

a) är helt arbetslösa sedan minst ett år med särskilt fokus på personer med utländsk bakgrund (minst tre månader för personer i åldern 18-24 år), eller

b) är helt eller delvis sjukskrivna sedan minst sex månader, eller

c) har hel eller delvis sjuk- och aktivitetsersättning eller

d) erhåller ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen eller introduktionsersättning enligt lag om introduktionsersättning för flyktingar och vissa andra utlänningar för sin försörjning, eller

e) är unga och befinner sig i övergången mellan studier och arbetslivet.

I den regionala planen prioriteras särskilt att unga (personer mellan 16-24 år) och personer med utländsk bakgrund ska kunna etablera sig på arbetsmarknaden samt att långtidssjukskrivna/funktionshindrade ska kunna återgå i arbete.

Programmål 1

Bidra till att män och kvinnor som står långt från arbetsmarknaden utvecklas och kommer i arbete eller närmare arbetsmarknaden samt att kvinnor och mäns möjligheter att arbeta utifrån sina egna förutsättningar vidgas.

Programmål 2

Bidra till att underlätta ungas etablering i arbetslivet samt att förebygga att unga hamnar i utanförskap.

Programmål 3

Bidra till att underlätta för personer med utländsk bakgrund att snabbt etablera sig i arbetslivet.

Programmål 4

Bidra till att underlätta för att långsiktigt stödja en återgång till arbete för personer som är eller har varit långtidssjukskrivna.

Kvantifierade mål

Minst 7 650 deltagare. I programområdet bör lägst 40-60 fördelning eftersträvas mellan kvinnor och män, varav ungdomar 510 deltagare, personer med utländsk bakgrund 1 530 deltagare samt långtidssjuka 2 040 deltagare.

1. Andelen deltagare, som efter avslutat projekt upplever att deras möjligheter att få jobb har ökat, skall uppgå till minst 70%.
2. Andelen deltagare i arbete, 90 dagar efter avslutat projekt skall vara minst 10 procentenheter högre än det viktade genomsnittliga resultatet för Särskilt anställningsstöd och Förberedande utbildning, (eller annan reguljär åtgärd för motsvarande målgrupp) uppdelat för respektive år samt för hela programperioden. (För 2005 var det viktade genomsnittliga andelen i arbetet efter 90 dagar 18 % för Särskilt anställningsstöd och Förberedande utbildning).

Indikatorer för programområde 2 framgår av det nationella ESF-programmet.

Även här ser strukturfondspartnerskapet det som angeläget att de kvalitativa målen inte frångås genom ett kvantitativt tänkande.

Prioriteringsgrunder programområde 2

Av analysen framgår att särskilt människor med ett långvarigt utanförskap och med olika individuella problembilder är de som har det mest svårt att få ett reguljärt arbete. Det kan handla om unga människor, personer med utländsk bakgrund, långtidsarbetslösa, långtidssjukskrivna inklusive de som utförsäkrats från Försäkringskassan, 55+ som av olika skäl mist sitt arbete.

Projekt som långsiktigt minskar gapet till arbetsmarknaden

Generellt för samtliga fyra målområden gäller att för att åstadkomma att utanförskap bryts är det viktigt att sådana åtgärder sätts in som på ett verkningsfullt sätt minskar gapet mellan målgruppen och den reguljära arbetsmarknaden.

Det är därför väsentligt att utgå från att det i många fall är nödvändigt att hålla ett långsiktigt perspektiv där en successiv anpassning görs utifrån personens förutsättningar att närma sig den reguljära arbetsmarknaden och utveckla en allt högre grad av självförsörjning.

Det är angeläget att aktörerna i ett projekt tidigt inriktar sin verksamhet mot sådan kunskap som efterfrågas och att aktiviteterna är ”jobbnära”. Nya och fördjupade samverkansformer måste utvecklas och stor vikt måste läggas på attitydskapande inom en rad områden, som har samband med ökad förändringsbenägenhet och ökad tolerans såväl hos arbetssökanden som hos arbetsgivare.

Projekt som främjar helhetssyn och motverkar systemfel

Det finns systemfel och brister i vissa etablerade metoder som lett till inlåsnings effekter trots att syftet varit det motsatta. Det är därför angeläget att tidigare utvärderingar av insatser används för lärande.

Projekt som stimulerar yrkesmässig eller geografisk rörlighet

Som framgår av analysen finns en tradition i regionen av låg rörlighet. Projekt som stimulerar rörlighet såväl geografisk som yrkesmässig är därför angelägna. Bland annat för att hindra inlåsnings effekter som kan uppstå när personer år efter år blir föremål för olika projekt utan att ha haft en reguljär anställning.

Projekt som förbereder ungas etablering på arbetsmarknaden

När det gäller ungas etablering på arbetsmarknaden handlar det i många fall att medverka till att underlätta övergången från skola till arbetsliv.

Projekt med insatser för unga med psykiska diagnoser

I regionen har det visat sig att antalet unga med psykiska diagnoser som beviljats sjuk- och aktivitetsersättning eller sjukpenning ökat i omfattning under de senaste åren. Ökningen har varit särskilt markant bland unga kvinnor med olika psykiska diagnoser. Särskilda insatser för denna grupp bör därför prövas.

Projekt för personer som står långt från arbetsmarknaden

Personer med sjukdom och/eller funktionsnedsättning som står långt ifrån arbetsmarknaden och där ordinarie insatser från berörda myndigheter inte räcker till kan behöva särskilt stöd och hjälp för återgång/inträde på arbetsmarknaden. Detta kan innefatta förberedande insatser i syfte att ta tillvara kompetens och arbetsförmåga.

Projekt som fokuserar på verksamhet för personer som är i rehabilitering, är sjukskrivna eller uppbär sjuk- och aktivitetsersättning och som bedöms ha helt eller delvis nedsatt arbetsförmåga eller är utförsäkrade från Försäkringskassan kan vara arbetslivsriktade eller vara av förberedande arbetslivsriktad karaktär. Projekten ska syfta till att tillvarata arbetsförmåga för att långsiktigt stödja återgång till arbetslivet. Det kan vara aktuellt med insatser som fokuserar såväl på de anställdas kompetens, behov och förutsättningar och som även tar hänsyn till arbetsgivarens behov. Modeller eller metoder för arbetsgivarsamverkan, kan vara relevanta i dessa sammanhang.

Projekt för personer som omfattas av nya sjukersättningsregler

Enligt rehabiliteringskedjan i sjukförsäkringen ska rätten till sjukpenning för anställda prövas gentemot reguljära arbetsmarknaden efter 180 dagar. Detta innebär en ökning av personer som kommer att behöva stöd från Arbetsförmedlingen för att byta yrke.

Personer som har en tidsbegränsad sjukersättning beslutad före 1 juli 2008 kommer att kunna få ytterligare högst en förlängning av sjukersättningen om 18 månader. I denna grupp kommer det att finnas personer i behov av fortsatt stöd när sjukersättningen upphör eftersom de då fortfarande står långt från arbetsmarknaden.

Validering

När det handlar om insatser för personer med utländsk bakgrund gäller det i hög grad att finna metoder för att bättre kunna identifiera kompetens, och utveckla tvärsektorielt arbetssätt att lära sig det svenska språket etc.

Koppling till annat utvecklingsarbete

Det nationella strukturfondsprogrammet för socialfonden är ett av flera utvecklingsinstrument som finns att tillgå i regionen. Detta har tidigare beskrivits, men det finns även andra program, som berör delvis samma målgrupper med liknande eller motsvarande insatser. Några av dessa är program inom Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU), Regionalt strukturfondsprogram för Norra Mellansverige (ERUF) och andra gemenskapsprogram.

Utgångspunkten bör vara att de olika programmen ska kunna samverka för att uppnå ökad tillväxt och sysselsättning. Målsättningen är att i nästa regionala plan utveckla och ge en mer ingående beskrivning av hur de olika programmen kan samverka och komplettera varandra.

Regionalt strukturfondsprogram (ERUF)

Det övergripande målet för det regionala strukturfondsprogrammet för Norra Mellansverige är: ”Att utveckla innovativa miljöer, främja ett dynamiskt näringsliv och öka tillgängligheten för regionens näringsliv och invånare”. Programmet är uppdelat i de två insatsområdena:

- Näringslivsutveckling
- Tillgänglighet

Det gemensamma regionala strukturfondspartnerskapet och samlokaliseringen av de regionala förvaltningsmyndigheterna för båda programmen ökar samordningsmöjligheterna.

Tioprocentsregeln medger kombinerade insatser ERUF – ESF

Regelverket för 2007-2013 (Rådets förordning (EG) nr 1083/2006, artikel 34.2) medger att ett belopp motsvarande upp till tio procent av budgeten för varje insatsområde (upp till 15 % när det gäller särskilda insatser för social integration enligt artikel 3.1. c) får användas för att finansiera sådana insatser som faller inom ramen för den andra strukturfonden, dvs. regelverket för den Europeiska regionalfonden (Europaparlamentets och Rådets förordning (EG) nr 1080/2006) och vice versa för Europeiska regionala strukturfondsprogrammen.

Denna flexibilitet skall utnyttjas under förutsättning att dessa insatser är nödvändiga för att insatsen ska

kunna genomföras på ett tillfredsställande sätt och har direkt samband med denna. Huvudprincipen är dock att den Europeiska socialfonden medfinansierar de insatser som faller inom ramen för regelverket för denna fond och vice versa för den Europeiska regionala utvecklingsfonden.

Det nationella strukturfondsprogrammets programområde 1, 2 och 3 omfattas av denna flexibilitet.

Landsbygdsprogrammet

Insatser för att gynna landsbygdens utveckling genomförs både inom Landsbygdsprogrammet och inom ramen för det regionala strukturfondsprogrammet (ERUF) samt i viss mån det nationella strukturfondsprogrammet (ESF). I strukturfondsprogrammen ska strategiska näringslivssatsningar för konkurrenskraft och sysselsättning samt gränsöverskridande aktiviteter genomföras.

De största synergier mellan Landsbygdsprogrammet och strukturfondsprogrammen kommer att finnas i frågor som rör företagande, tillväxt och innovationer på landsbygden i syfte att stärka konkurrenskraft och sysselsättning. Vägledande för avgränsningar mellan programmen är att Landsbygdsprogrammets målgrupper är snävare avgränsade i EU:s regelverk samt att åtgärderna är riktade mer avgränsat mot landsbygd. Vidare kommer Landsbygdsprogrammets åtgärder inom de fyra axlarna i första hand att utgå från landsbygdens resurser, lokala utvecklingsförutsättningar och mikroföretagande/småföretagande inom dessa ramar. Det är framför allt inom landsbygdsprogrammets axel 3 som berör ökad diversifiering av landsbygdens näringsliv samt en ökad livskvalitet, som skärningspunkter mot strukturfondsprogrammen finns. Åtgärder som syftar till att förbättra konkurrenskraften i jord- och skogsbrukssektorn, axel 1, liksom åtgärder som syftar till att förbättra miljön och landskapet, axel 2, ska i första hand prövas inom Landsbygdsprogrammet.

Riskkapital

Förbättrade finansiella möjligheter har skapats genom ERUF i regionen. Syftet är att med strukturfondsmedel, nationella och regionala medel utveckla och förbättra små- och medelstora företags tillgång till finansiering och riskkapital.

Förbättrade finansiella tillgångar för företag kan bidra till ökad tillväxt och sysselsättning och därigenom också få inverkan på ESF:s målgrupper.

Övrigt

Det finns möjligheter till samverkan med flera andra EU-program, som kan ha bäring på ESF-insatserna exempelvis kan nämnas EU:s nya program för sysselsättning och solidaritet, ”Progress”. Detta program har som syfte att stärka genomförandet av den europeiska sysselsättningsstrategin.

Uppföljning och utvärdering

En viktig del i allt utvecklingsarbete är att kontinuerligt reflektera över den verksamhet som bedrivs och att lära av erfarenheter, både positiva och negativa. Det nationella strukturfondsprogrammet för socialfonden skall på såväl programnivå som projektnivå rymma verksamhet som bidrar till ett sådant lärande.

Målsättningen är att kunskap från den uppföljning, utvärdering och forskning som bedrivs inom ramen för programmet, på såväl projektnivå som programnivå, används i syfte att förbättra hela programarbetet, från planering till genomförande.

Den förvaltande myndigheten ansvarar i samråd med övervakningskommittén för utvärdering på programnivå, vilket framgår i det nationella programmet.

Den uppföljning och utvärdering som görs inom ramen för projekten syftar till att stimulera till reflektion och lärande under arbetets gång, till gagn för utveckling av processen, styrningen av den fortsatta verksamheten samt för att värdera under projektiden framkomna resultat. Det är därför ett krav att projekt inom programområde 2 samt även större samlingsprojekt inom programområde 1 upphandlar en extern utvärdering i projektets inledningsfas.

Som ett led i uppföljning av den regionala planens prioriteringar samt utlysningarnas effekter kommer strukturfondspartnerskapet regelbundet att ta del av projektens utvärderingar.

Regional analys

Bakgrund och syfte

Efter flera år av positiv tillväxt och sysselsättningsökning har konjunkturen vänt nedåt. Antalet varsel om uppsägning ökade kraftigt under hösten 2008, i spåren av finanskrisen, och nådde rekordhöga nivåer. Den stigande varselstatistiken har också följts upp av en ökad arbetslöshet. Mycket talar för att läget försämras under 2009, och en konjunkturvändning väntas tidigast under 2010.

Den regionala analysen syftar till att visa på regionens unika förutsättningar, begränsningar och möjligheter, för anpassning av den regionala konkurrenskraften i en föränderlig värld.

Figur 1 Antal varsel (ackumulerat per tolv månadersperiod) per tusen av befolkningen 16-64 år efter NUTS 2-region och månad; januari 1999 - december 2008

Regional konkurrenskraft i en globaliserad värld

Globala klimatförändringar, finanskrisen och den kraftiga inbromsningen av världsekonomin är tydliga exempel på det ömsesidiga beroendet länder emellan. Betydelsen av regional konkurrenskraft ökar i en allt mer globaliserad värld och är grundläggande för utvecklingen i regionen.

Regionens framtida välfärd är starkt förknippad med den ekonomiska tillväxt som genereras i regionen. Det är samtidigt viktigt att tillväxten skapas under sådana förutsättningar, att såväl produktionen som konsumtionen är hållbar över tid.

Rent schematiskt (*se figur 3*) består tillväxten av dels ökad arbetsproduktivitet, dels fler arbetade timmar. Ökad arbetsproduktivitet genereras från investeringar i humankapital (utbildning och FoU), investeringar i realkapital (maskiner etc) och innovationer⁵. Socialfondens programområde hanterar i huvudsak komponenterna till höger i skissen.

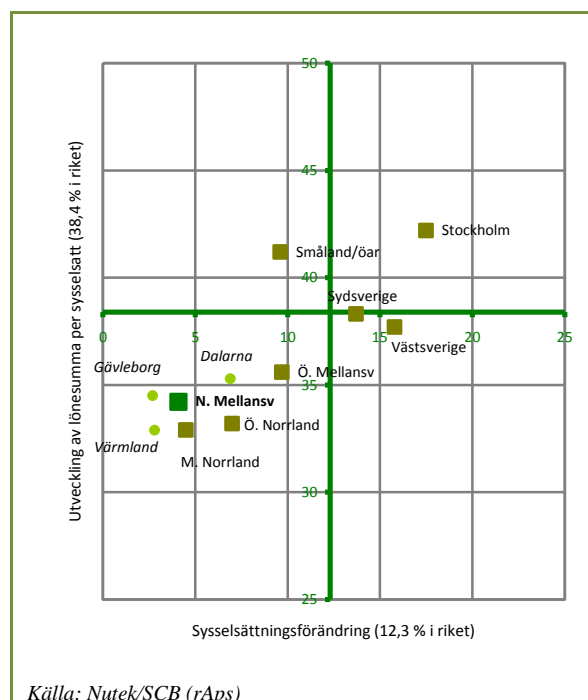
Utöver ökad arbetsproduktivitet innebär fler arbetade timmar att tillväxten ökar. Fler arbetade timmar kommer av att fler blir sysselsatta, att veckoarbetstiden utökas och/eller att sjukfrånvaron minskar. En ökad arbetskraftsefterfrågan kan mötas av arbetssökande med rätt kompetens och/eller ett utökat arbetskraftsutbud (exempelvis inpendlare, inflyttare, personer som tidigare erhållit sjuk-/aktivitetsstöd).

Under den senaste tioårsperioden har såväl arbetsproduktiviteten som sysselsättningen utvecklats starkt i Sverige. Arbetsproduktiviteten, mätt i lönesumma per sysselsatt (löpande priser), ökade med 38,4 procent i riket mellan åren 1996 och 2006.

Samtidigt ökade sysselsättningen med 12,3 procent under motsvarande period. I figuren nedan framgår att det är endast Stockholmsregionen som ökat mer än riksgenomsnitt, med avseende på arbetsproduktivitet och sysselsättning. Bidragande faktorer till denna utveckling är en relativt stor lokalmarknad, ett rikt utbud på kvalificerad arbetskraft anpassat till en mer diversifierad näringslivsstruktur, jämfört med övriga regioner i riket.

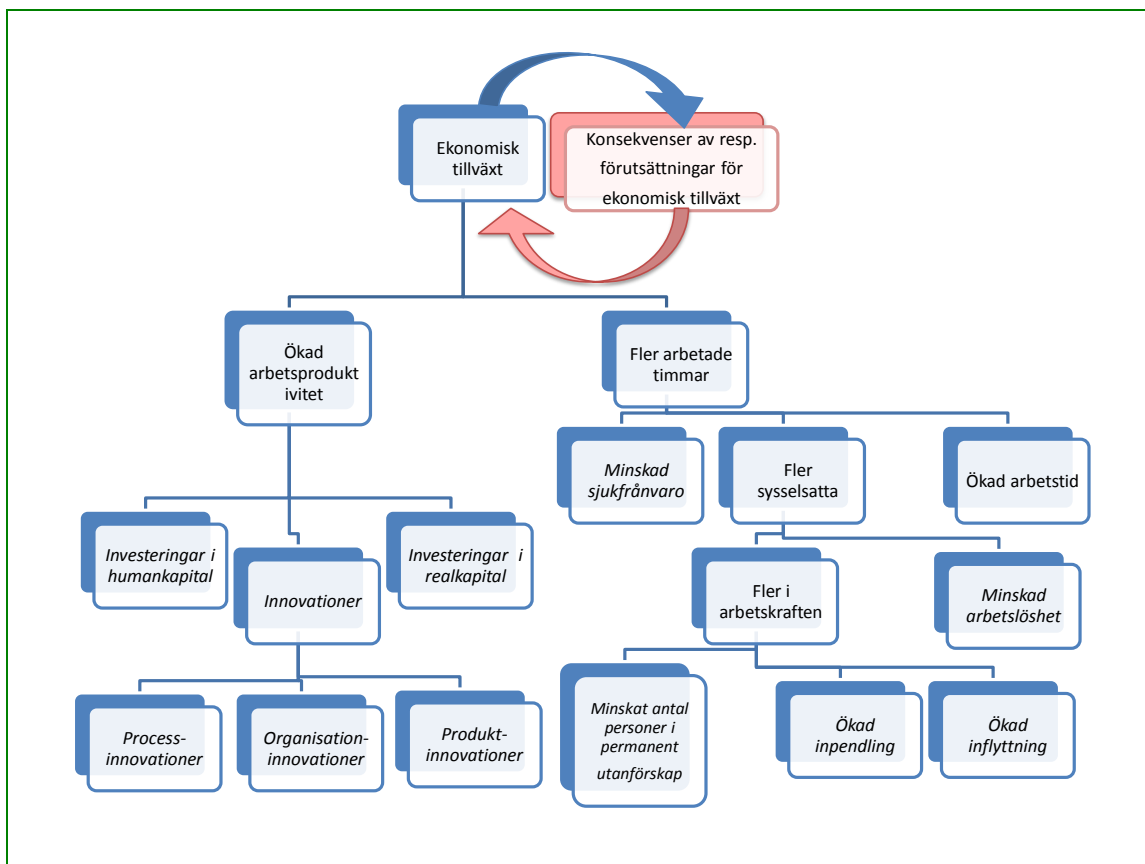
Utvecklingen i Norra Mellansverige har i likhet med regionerna i Norrland varit mer blygsam, speciellt med avseende på sysselsättningsutvecklingen.

Figur 2 Utveckling av lönesumma per sysselsatt (löpande priser) och antal sysselsatta i rikets län 1996-2006 (procent)

⁵ Innovationer kan indelas i det som rör produktionsprocessen, arbetsorganisation och metoder samt produkternas utformning.

Figur 3 Schematisk skiss över ekonomisk tillväxt och dess komponenter

Traditionsstark region i omvandling

Regionen har i hög grad fått känna av en långvarig strukturomvandling under framförallt 60- och 70-tal. 90-talets krisperiod förde med sig en accelererad strukturomvandling och ställde regionen inför allt större omställningsproblem. Näringslivet ställdes då inför en ny konkurrenssituation med en ökad global påverkan. Anpassningen blev radikal med en kraftig nedskärning av antalet sysselsatta och nedlagda företag under perioden 1991-1993. Effekten i senare delen av 90-talet blev emellertid en kraftig produktivitetssökning i kvarvarande företag.

Sveriges ekonomi har förbättrats avsevärt sedan dess och i flera avseenden tagit igen den nedgång som skedde under denna period.

Strukturomvandlingen i Norra Mellansverige har inneburit en kraftig produktivitetssökning men på bekostnad av färre arbetstillfällen. Män har i högre grad än kvinnor blivit direkt drabbade av arbetslöshet eftersom de i större utsträckning var sysselsatta inom industrin. Den starka

industritraditionen i regionen bidrar till ökat välstånd men har också en rad svagheter. Näringslivets behov av förnyelse är stort eftersom dynamiken i övrigt har varit låg i förhållande till riksgenomsnitt och den starkt könssegregerade arbetsmarknaden är ett resultat av den traditionella industri- och samhällsstrukturen.

Näringslivet i regionen har en stark industritradition som har utvecklats och anpassats till nya förutsättningar. Det har både sina styrkor och svagheter. Traditionell industrinäring kommer att vara basen för regionen under lång tid framåt och förnyelse pågår ständigt inom industrin.

Utrikeshandelns betydelse för svensk ekonomi blir allt större. År 1990 uppgick exporten till 30 % av BNP, år 1995 hade det ökat till 39 % och år 2005 var exporten uppe i 49 % av BNP. De större industriföretagen i Norra Mellansverige svarar för de stora export- och importvolymerna från regionen. Utrikeshandeln har på senare tid ökat inom tjänstesektorn. Även de mindre företagen blir i allt högre grad beroende av internationella relationer. De större företagen lägger ut mer av specialiserade tjänster till underleverantörer,

konserter (s k outsourcing). Tidigare lokala underleverantörer får i allt högre grad konkurrera med internationella leverantörer. Närhet betyder allt mindre när kunskap blir viktigare och transportkostnaden utgör en sjunkande del av insatsvaran.

Norra Mellansverige har en förhållandevis stor andel sysselsatta inom *Tillverkningsindustri*. Arbetstagare inom industrin uppgick år 2006 till 76 224 personer vilket motsvarar 20,6 % av de sysselsatta i Norra Mellansverige. I riket är motsvarande tal 16,7 %. Regionen har en specialisering framförallt mot stål- och metallverk, trävaror, pappers- och massaindustri men även mot elektro- och teleproduktindustri. Annan betydelsefull industriell verksamhet är maskin-, transportmedels- och livsmedelsindustri.

Industrin i regionen är starkt inriktad mot kapitalintensiv produktion, vilken utgör en tredjedel av industrissysselsättningen. I riket är motsvarande andel endast 16 procent. Följaktligen utgör den kunskaps- och FoU-intensiva produktionen en förhållandevis liten del av regionens industri- sysselsättning.

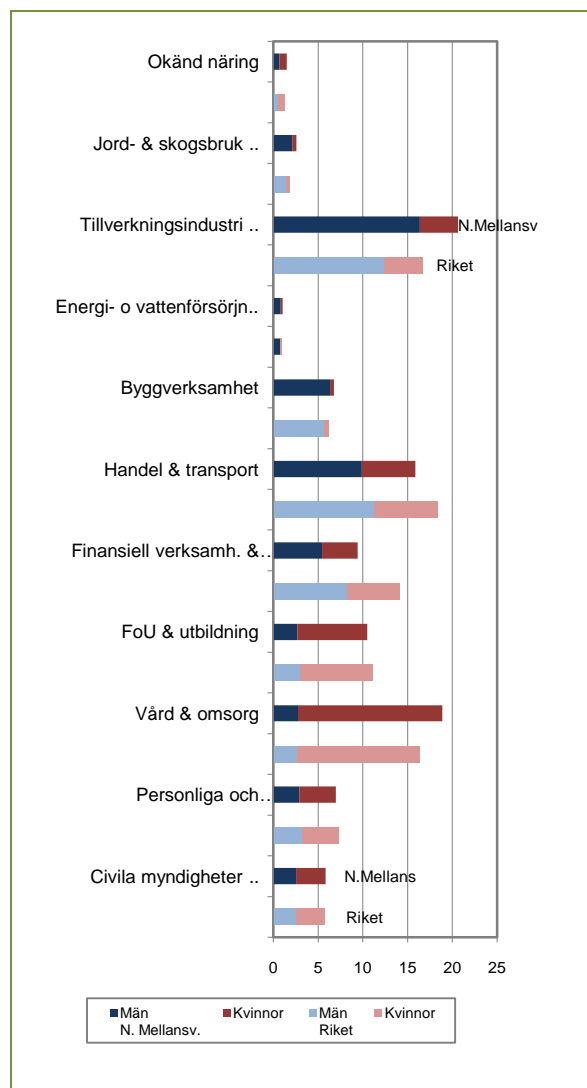
Tabell 2 Sysselsatta inom tillverkningsindustri efter typ av industri enligt Vinell-Olsson år 2004

Nuts 2-reg.	Arbetsintensiv	Kapitalintensiv	Kunskapsintensiv	FoU-intens.
Stockholm	28,3	9,2	26,3	36,1
Östra Mellansverige	56,3	10,1	29,9	3,7
Småland med öarna	43,5	16,0	29,9	10,6
Sydsverige	39,2	11,7	39,3	9,8
Västsverige	31,2	18,7	34,7	15,3
N. Mellansverige	35,3	33,8	22,6	8,3
Mellersta Norrland	40,6	29,1	24,3	6,0
Övre Norrland	45,9	17,3	30,1	6,8
Riket	39,2	16,1	31,6	13,1

Källa: Nutek/SCB (rAps)

Medan industrissysselsättningen domineras av män, så är kvinnorna i stor majoritet inom *Vård- och omsorg*. I övrigt har regionen en liknande struktur som i riket, med undantag från att regionen har en relativt liten sysselsättningsandel inom *Finansiell verksamhet och företagstjänster*.

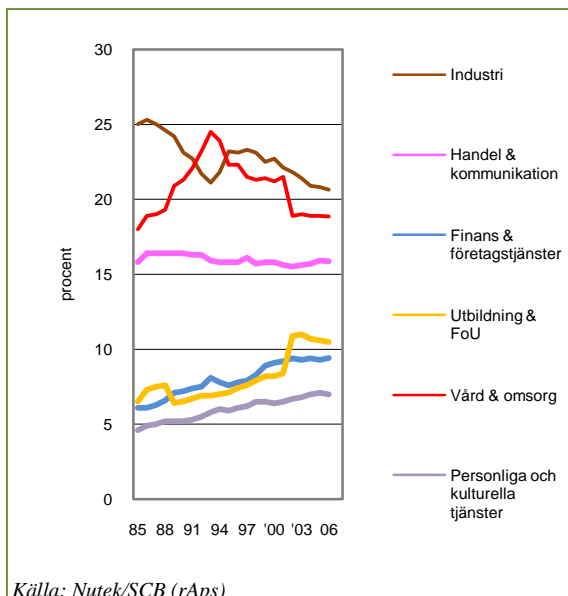
Figur 4 Procentuell andel sysselsatta efter kön och bransch i Norra Mellansverige respektive riket år 2006

Källa: Nutek/SCB (rAps)

Sysselsättningen inom industrin respektive vård- och omsorg har minskat i andel av den totala sysselsättningen sedan början på 1990-talet. Handel och kommunikation har kontinuerligt haft en sysselsättningsandel på drygt 15 procent. Samtidigt har tjänstenäringarna ökat i betydelse.

Figur 5 Sysselsättningen inom några näringar i Norra Mellansverige 1985-2006 (Procentuell andel av total sysselsättning)

Källa: Nutek/SCB (rAps)

Lågt nyföretagande

Antalet egna företagare i regionen uppgår till 32.185 eller 8,7 procent av regionens totala sysselsättning⁶. Egenföretagaren är vanligtvis en man i åldern 50 år eller äldre. Endast en av tre egenföretagare är kvinna. Av egenföretagarna är 53,7 procent 50 år eller äldre.

Tabell 3 Antal egna företagare år 2004

Nuts 2-reg.	Antal egenföretagare	Andel (%) egenföretagare av total sysselsättning		
		Kvinnor	Män	Tot.
Stockholm	87025	5,9	13,0	9,5
Östra Mellansv	58405	5,3	13,1	9,5
Småland/öarna	35710	6,1	13,3	9,8
Sydsverige	56638	5,1	12,7	9,1
Västsvrige	76918	4,8	11,7	8,5
N Mellansverige	32185	5,1	11,9	8,7
Mellersta Norrl	15737	5,2	12,8	9,2
Övre Norrland	17401	4,1	10,7	7,6
Riket	380070	5,3	12,6	9,1

Källa: Nutek/SCB (rAps)

Tabell 4 Andel företagare (inkl. medhjälpande hushållsmedlem) av totalt antal sysselsatta 15-74 år efter kön år 2007

Nuts 2-reg.	Totalt	Män	Kvinnor
Stockholm	12,2	17,1	6,9
Östra Mellansverige	10,2	14,2	5,7
Småland med öarna	10,1	14,7	4,9

⁶ Inklusive fåmansaktiebolagsdelägare

Sydsverige	10,5	14,5	6,1
Västsvrige	9,8	14,0	5,2
Norra Mellansverige	10,0	14,6	4,9
Mellersta Norrland	11,1	15,8	5,8
Övre Norrland	9,6	12,7	6,0
Riket	10,6	14,9	5,8

Källa: SCB (AKU)

Attityden till företagande har generellt ökat bland de yngre under senare år. Andelen bland de unga i Norra Mellansverige som "kan tänka sig bli" respektive "helst vill vara" företagare är nivå med riksgenomsnittet.

Tabell 5 Andel (procent) av befolkningen 18-30 år som kan tänka sig att bli företagare respektive helst vill vara företagare år 2008

Nuts 2-region	"kan tänka sig att bli."	"helst vill vara"
Stockholm	81	39
Östra Mellansverige	71	37
Småland med öarna	71	37
Sydsverige	73	38
Västsvrige	71	35
Norra Mellansverige	74	39
Mellersta Norrland	77	41
Övre Norrland	72	38
Riket	74	38

Källa: Nutek "Entreprenörskapsbarometern 2008"

Antalet nystartade företag är dock få i förhållande till befolkningen. Norra Mellansverige har den lägsta frekvensen tillsammans med Övre Norrland och Småland med öarna. Den högsta etableringsfrekvensen finner man i Stockholmsregionen.

Tabell 6 Etableringsfrekvens år 2007- antal nystartade företag per tusen av befolkningen 16-64 år

Nuts 2-region	Totalt	Män	Kvinnor
Stockholm	13,7	16,5	9,1
Östra Mellansverige	8,6	10,7	5,3
Småland med öarna	8,0	10,0	4,8
Sydsverige	9,9	12,3	6,3
Västsvrige	9,5	11,8	5,8
Norra Mellansverige	7,7	9,8	4,6
Mellersta Norrland	8,3	10,5	5,0
Övre Norrland	7,6	9,1	5,0
Riket	9,9	12,2	6,3

Källa: ITPS

Kvinnorna har en betydligt lägre etableringsfrekvens jämfört med männen. Personer av utländsk härkomst, personer i åldern 30 år eller yngre respektive personer med eftergymnasial utbildning har en lägre etableringsfrekvens i Norra Mellansverige än i riket. Andelen som fått stöd till start av näringsverksamhet är samtidigt högre i Norra Mellansverige än i riket.

Tabell 7 Antal nystartade företag, etableringsfrekvens efter kön och utländsk härkomst, andel nystartade företag av personer i åldern 30 år eller yngre respektive med eftergymnasial utbildning samt andel nystartade företag med stöd till start av näringsverksamhet år 2006

Län	Antal nystartade företag	Etableringsfrekvens	- kvinnor	- män
Värmlands	921	5,4	3,2	7,4
Dalarnas	994	5,8	4,6	6,9
Gävleborgs	933	5,4	4,3	6,4
Riket	44 386	7,6	5,4	9,6

Län	Utländsk härkomst	30 år eller yngre	Eftergymnasial utbildning	Stöd till start av näringsverksamhet
Värmlands	7,1	21,7	41,0	26,3
Dalarnas	6,0	22,7	33,3	19,2
Gävleborgs	5,7	18,3	36,5	29,0
Riket	7,6	23,0	45,2	15,2

Källa: ITPS

Starkt könssegregerad arbetsmarknad

Den könssegregerade arbetsmarknaden är ett nationellt problem med historiska och samhälleliga orsaker. Drygt hälften av kvinnorna arbetar inom den kommunala sektorn, vilket är en väsentligt högre andel än i riksgenomsnitt. Männerna arbetar i väsentlig utsträckning inom privat sektor.

Tabell 8 Sysselsatta efter sektortillhörighet år 2007

	Norra Mellansverige		Riket	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Staten	6,9	6,7	8,1	8,5
Kommun/landsting	51,0	13,3	42,4	11,6
Privat	42,2	80,0	49,5	79,8
	100	100	100	100

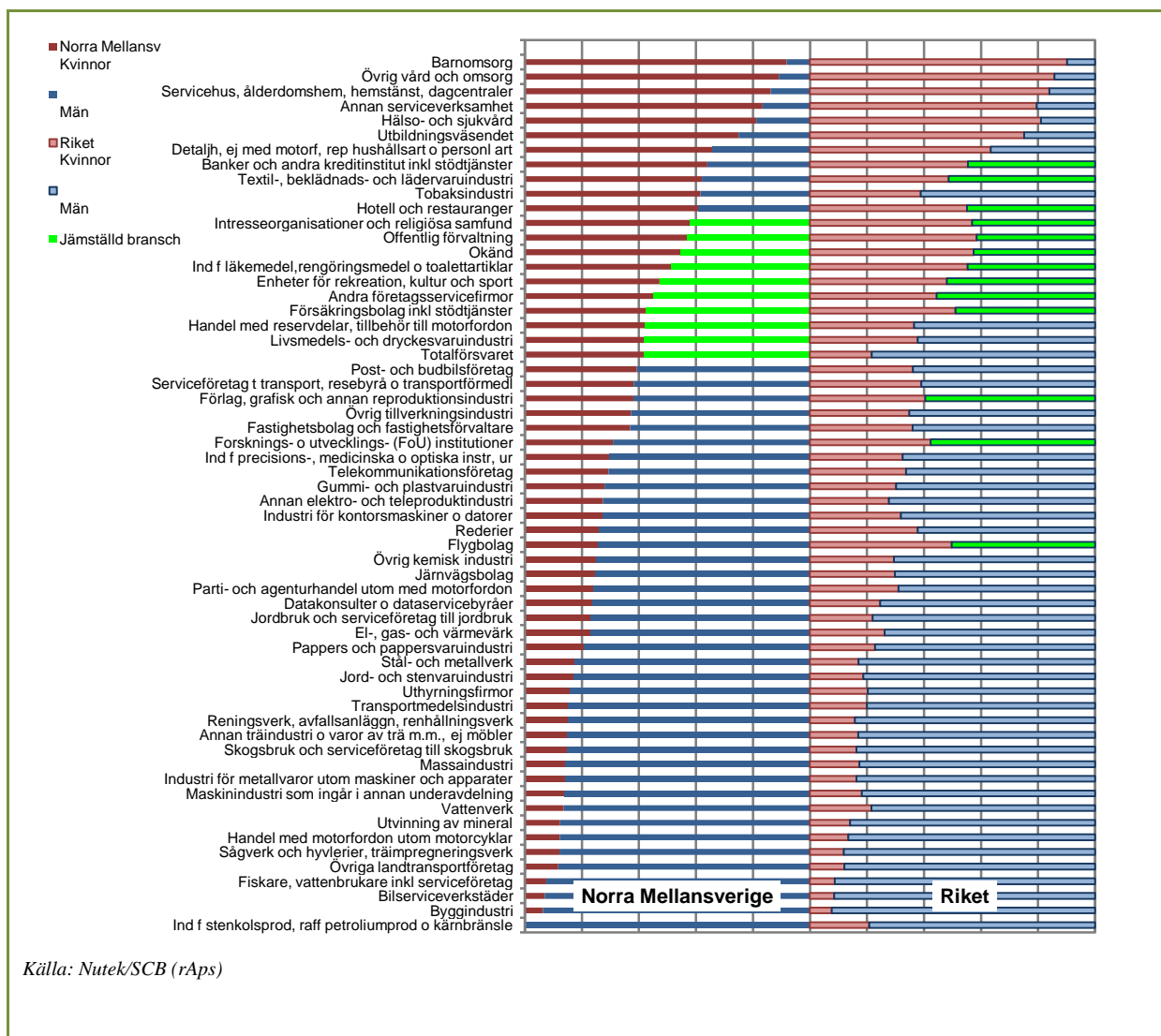
Källa: SCB

Den könssegregerade arbetsmarknaden består fortfarande arbetar de flesta kvinnor och män i segregerade branscher med ojämn könsfördelning. Det gäller 80,2 procent av kvinnorna och 82,3 procent av männen i regionen år 2007. I riket är motsvarande andelar betydligt lägre 72,8 procent av kvinnorna och 75,9 procent av männen.

I diagrammet nedan visas könsfördelningen efter bransch i Norra Mellansverige respektive i riket. *Byggindustrin* är den mest mansdominerade branschen, medan sysselsättningen inom *Barnomsorgen* domineras av kvinnor. Observera att branschstorleken inte framgår av diagrammet.

Endast tioalet branscher kan kategoriseras som jämställda, d.v.s. en könsfördelning mellan 40 till 60 procent. Sammantaget utgör de jämställda branscherna endast 18,7 procent av sysselsättningen i Norra Mellansverige, medan motsvarande andel i riket är 25,6 procent. Exempel på jämställda branscher är *Offentlig förvaltning*, *Intresseorganisationer och religiösa samfund*, *Livsmedels- och dryckesvaruindustri*, *Försäkringsbolag inkl stödtjänster*, *Handel med reservdelar*, *tillbehör till motorfordon* samt *Enheter för rekreation, kultur och sport*.

Figur 6 Könsfördelningen efter bransch i Norra Mellansverige respektive riket år 2007(procent)

Källa: Nutek/SCB (rAps)

Framtida näringsliv

Om osäkerheten beträffande vändpunkten i konjunkturen är stor, vet vi med säkerhet att globaliseringen även fortsättningsvis kommer att driva på strukturomvandlingen i näringslivet. Produktion som kan utföras till en lägre arbetskostnad någon annanstans flyttar från landet, om vi inte kan konkurrera med en högre produktivitet. Det innebär att jobb flyttar utomlands eller rationaliseras bort för att öka produktiviteten. Den tekniska utvecklingen ställer samtidigt krav på ökad yrkesskicklighet. Behovet av omställning, förnyade kunskaper och färdigheter är ständigt närvarande.

Samtidigt vidgas exportmarknaden med ökad konsumtionsefterfrågan från expanderande ekonomier, vilket skapar nya möjligheter. I det sammanhanget skall naturligtvis kunskaperna från vår utlandsfödda befolkning tillvaratas.

Klimathotet och behovet av energiomställning är naturligtvis en stor utmaning för Norra Mellansverige. Regionens industriproduktion är starkt energiberoende. På flera håll inom regionen har arbetet med energiomställning drivit fram gynnsamma lösningar. Regionen har också en relativt stor potential till förnyelsebar energi.

Miljö- och energiteknik är områden som utgör en potential för en utveckling av regionens konkurrenskraft. Samtidigt erbjuder regionens olika landskap ett varierat utbud som kan utveckla den lokala upplevelse-/besöksnäringen.

I den allt snabbare utvecklingen i omvärlden är en god förmåga till innovation och förnyelse avgörande för regional konkurrenskraft och entreprenörskap. Företagen måste kontinuerligt utveckla nya produkter, tjänster och produktionsmetoder. Starka innovativa miljöer lockar till sig kapital och kompetens, och är avgörande för att stärka förnyelse och konkurrenskraft i företagen.

En ökad grad av specialisering är nödvändig för att utveckla innovationsförmågan och därmed konkurrenskraften hos företag och regioner. En sådan inriktning innebär en möjlighet att bygga vidare på regionernas komparativa fördelar. På central nivå har strategiska utvecklingsprogram utarbetats för några nyckelområden, där Sveriges ledande position och konkurrenskraft skall bevaras och utvecklas. Branscherna är fordonsindustrin, skog- och träindustrin, metallurgi, IT/Telekom, läkemedel/bioteknik/medicinteknik samt flyg- och rymdindustrin. Strategierna syftar till att främja forskning och utveckling, säkerställa näringslivets kompetensförsörjning samt stimulera företagsutveckling i små och medelstora företag.

Framtidens näringsliv pekar på sex tydliga utmaningar⁷:

- ta tillvara tjänsternas sysselsättningskapande kraft
- stärk de små företagens utvecklingsförmåga
- glöm inte bort de etablerade företagens betydelse
- minska ”entreprenörsgapet”⁸
- kompetens en central framtidsfråga
- förbered hela ekonomin för ett ökat konkurrens-tryck

Vård och omsorg med 18,5 procent av sysselsättningen i regionen täcker in såväl offentliga som privata arbetsgivare. Här drivs strukturomvandlingen av förändringar i demografin. *Teknikföretagen* kännetecknas av den ständigt pågående teknikutvecklingen. Inom *Medicin och lifescience* återfinns forskningsintensiva verksamheter med global karaktär. Inom *Personalintensiva tjänster* innehåller verksamheterna ofta standardiserade tjänstekoncept. *Kunskapsförmedling* täcker in såväl offentlig som privat verksamhet. *Råvaru- och processindustri* är dels beroende av viss typ av råvara, dels beroende av stora kapitalinvesteringar. Här sammanförs de areella näringarna med den traditionella basindustrin.

Tabell 9 Antal förvärvsarbetande år 2007 efter branschindelning enligt Nutek/IVA:s Framtidens näringsliv

Branschaggregat	N.Mellansverige		Riket
	Antal	%	%
Råvaru- och processindustri	29 989	8,0	6,6
Teknikföretagen	57 573	15,4	11,3
Medicin och lifescience	17	0,0	0,4
Byggindustrin	26 374	7,0	6,5
Handel	40 720	10,9	12,5
Infrastruktur tjänster	33 986	9,1	11,3
Personalintensiva tjänster	33 662	9,0	10,4
Kunskapsförmedling	38 576	10,3	10,9
Vård och omsorg	69 520	18,5	16,2
Konsulting	12 710	3,4	5,9
Myndigheter och org.	26 267	7,0	7,0
Okänd	5 488	1,5	1,2
Summa	374 882	100	100

Källa: Nutek/SCB (rAps)

Den starkt positiva sysselsättningsutvecklingen inom *Teknikföretagen* under 1990-talet har brutits under ingången av 2000-talet.

Sysselsättningsminskningarna inom *Vård- och omsorg* är relativt större i Norra Mellansverige än i riket. Utvecklingen inom *Konsulting* respektive *Kunskapsförmedling* har varit starkt uppåtående. Utvecklingen inom *Personalintensiva tjänster* har varit positiv men förhållandevis svag.

⁷ Projektet ”framtidens näringsliv” initierades av Nutek och IVA
⁸ ”Entreprenörskapet” är skillnaden mellan att vilja starta företag och att faktiskt försörja sig som företagare

Tabell 10 Förändring i sysselsättning 1993-2000 respektive 2000-2007 efter bransch enligt Nutek/IVA:s Framtidens näringsliv

Branschaggregat	Norra Mellansverige		Riket	
	1993-2000	2000-2007	1993-2000	2000-2007
Råvaru- och processindustri	-12,9	-1,7	-5,4	-7,8
Teknikföretagen	17,6	-2,0	18,2	-4,6
Medicin och lifescience	-	-22,7	61,4	-9,1
Byggindustrin	4,7	15,5	3,1	26,4
Handel	1,7	9,9	10,9	11,2
Infrastruktur tjänster	-1,6	0,6	6,6	5,0
Personalintensiva tjänster	18,3	21,1	30,9	27,6
Kunskapsförmedling	19,6	33,2	11,8	43,3
Vård och omsorg	-13,0	-7,3	-8,1	-2,6
Konsulting	7,2	46,9	39,6	65,3
Myndigheter och organisat.	-2,8	9,3	1,8	11,9
Okänd	-17,3	14,7	12,2	-37,9
Summa	0,5	6,4	7,1	10,4

Källa: Nutek/SCB (rAps)

Andelen äldre respektive utlandsfödda ökar

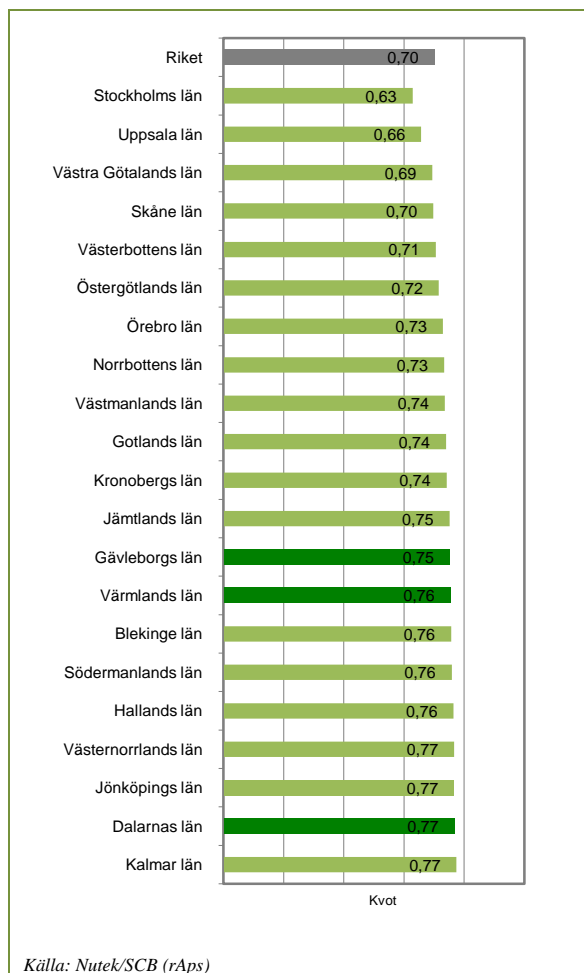
Andelen äldre ökar i regionen och arbetskraftsutbudet minskar med kommande pensionsavgångar. Den demografiska utvecklingen innebär också att en minskande grupp i förvärvsålder skall försörja en ökande åldergrupp av äldre befolkning.

I jämförelse med riket så har regionen en något högre andel äldre och lägre andel yngre och följaktligen något högre medelålder. De stora pensionsavgångarna som inträffar under den närmaste 10-årsperioden kommer att öka försörjningskvoterna och minska underlaget för skatter samt service och då i högre grad för glesbygds- och industrikommuner⁹. De lägsta kvoterna finner man i storstadslänen.

EUROSTAT:s framtidsscenario (tabell 11) illustrerar allvaret i den demografiska utmaningen. Tillsammans med två andra svenska NUTS 2-regioner finns Norra Mellansverige högst upp på listan med den största försörjningskvoten bland regionerna i Europa år 2020.

⁹ Befolkningens åldersammansättning kan illustreras med försörjningskvoten. Måttet bildas genom att antalet personer i åldern 0-19 respektive 65 år och äldre delas med antalet i åldern 20-64 år (arbetsför ålder).

Figur 7 Försörjningskvot i rikets län år 2007

Källa: Nutek/SCB (rAps)

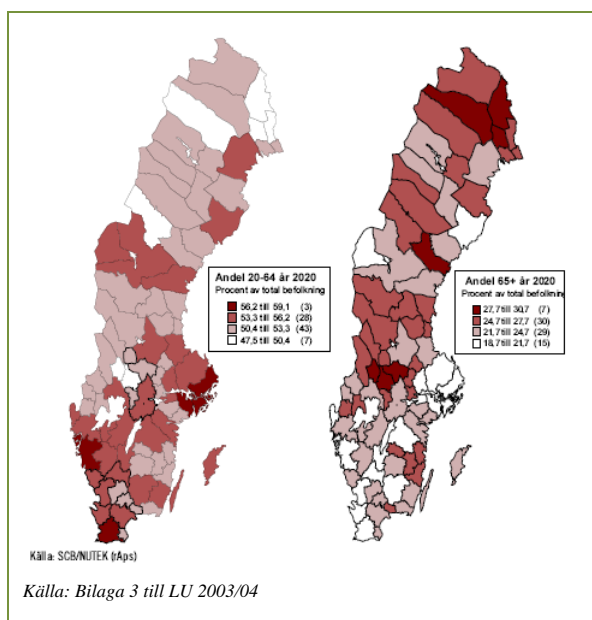
Tabell 11: Försörjningskvot år 2020 enligt EUROSTAT:s Basscenario (NUTS95)

Rank 1-207	NUTS 2-region	Kvot
1	Småland med öarna	0,85
2	Mellersta Norrland	0,85
3	Norra Mellansverige	0,84
4	Limousin (Frankrike)	0,83
5	Poitou-Charentes (Frankrike)	0,83
12	Östra Mellansverige	0,81
20	Övre Norrland	0,79
28	Sydsverige	0,77
30	Västsverige	0,77
	EU (15 länder)	0,70
158	Stockholm	0,67
203	Wien (Österrike)	0,60
204	Brandenburg (Tyskland)	0,60
205	Hamburg (Tyskland)	0,60
206	Canarias (Spanien)	0,59
207	Greater London (Storbritannien)	0,59

Källa: EUROSTAT

Andelen av befolkningen i arbetsför ålder kommer enligt långtidsutredningen 2004 att minska i regionens lokala arbetsmarknadsregioner under de närmaste decennierna. Samtidigt kommer andelen äldre att öka i framtiden, vilket innebär en ökad försörjningskvot.

Figur 8: Andel befolkning i åldersgrupperna 20-64 år respektive 65 år och äldre år 2020 i rikets LA-regioner (procent av total befolkning)

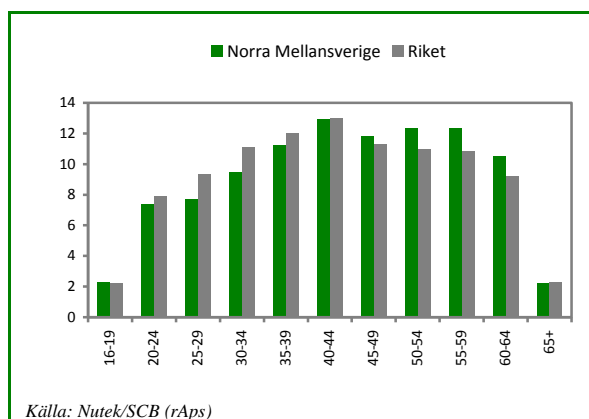

En ökad försörjningskvot utgör en stark utmaning för de skattefinansierade välfärdssystemen. En minskad andel av befolkningen i arbetsför ålder påverkar samtidigt förutsättningarna för arbetskraftsförsörjningen.

Arbetskraften i Norra Mellansverige har generellt sett en hög ålder. En puckel i åldersfördelningen vid åldrarna 55-64 år, innebär att regionen står inför en generationsskiftesproblematik under de kommande 10 åren.

Det kärva arbetsmarknadsläget leder till att andelen ungdomar i studiedeltagande kommer att öka, vilket minskar arbetskraftsutbudet.

Figur 9 Andel förvärvsarbetande efter ålder år 2007 (procent)

Förvärvsfrekvensen, andelen sysselsatta av befolkningen, är 77,8 procent i regionen, vilket är i nivå med riket. Kvinnorna i regionen har dock en lägre förvärvsfrekvens än kvinnorna i riket.

Tabell 12 Förvärvsfrekvens efter ålder och kön år 2007 (procent)

Nuts 2-region / Län	Ålder		
	20-24 år	25-34 år	35-44 år
Stockholm	63,1	78,7	84,6
Östra Mellansverige	67,5	82,5	87,8
Småland med öarna	56,0	72,2	81,6
Sydsverige	65,9	79,7	85,6
Västsverige	58,5	77,1	85,0
Norra Mellansverige	62,6	78,2	84,6
Mellersta Norrland	66,3	81,0	86,8
Övre Norrland	61,2	77,6	86,4
Riket	62,1	77,9	84,9

Nuts 2-region / Län	45-54 år	55-59 år	60-64 år
	Stockholm	82,6	78,6
Östra Mellansverige	86,6	83,1	68,7
Småland med öarna	81,3	77,8	62,7
Sydsverige	84,1	79,6	65,8
Västsverige	83,8	79,6	64,7
Norra Mellansverige	84,2	79,5	63,8
Mellersta Norrland	85,6	80,8	64,9
Övre Norrland	85,7	80,6	62,4
Riket	83,7	79,6	64,8

Nuts 2-region / Län	Män	Kvinnor	Båda Könen
	20-64 år	20-64 år	
Stockholm	79,3	76,9	78,1
Östra Mellansverige	84,1	78,6	81,4
Småland med öarna	76,1	72,1	74,1
Sydsverige	81,2	76,8	79,1
Västsverige	79,9	74,3	77,1
Norra Mellansverige	80,1	75,4	77,8
Mellersta Norrland	81,6	78,1	79,9
Övre Norrland	79,8	76,3	78,1
Riket	79,9	75,8	77,9

Källa: Nutek/SCB (rAps)

Andelen utlandsfödda ökar

Inflyttningen till Norra Mellansverige från utlandet har bidragit till en ökad befolkning med utländsk bakgrund. Antalet invånare födda utomlands uppgår till drygt 65000, eller 7,9 procent av befolkningen i regionen (13,4 procent i riket). Nästan 42000 invånare i regionen är födda utanför Norden. Deras andel av totalbefolkningen är dock liten i förhållande till riksgenomsnitt och motsvarande andelar i storstadsregionerna..

Tabell 13 Befolkning födda utomlands 2007

Län	Kvinnor	Män	Total	d:o andel av total bef. (%)
NUTS 2				
Värmlands	12746	11364	24110	8,8
Dalarnas	10920	9888	20808	7,5
Gävleborgs	10582	9791	20373	7,4
Stockholm	199956	185059	385015	19,7
Östra Mellansverige	97289	90563	187852	12,2
Småland med öarna	42019	39695	81714	10,1
Sydsverige	105856	102791	208647	15,4
Västsverige	122567	116468	239035	13,0
Norra Mellansverige	34248	31043	65291	7,9
Mellersta Norrland	11869	10439	22308	6,0
Övre Norrland	20940	16968	37908	7,5
Riket				13,4

Källa: Nutek/SCB (rAps)

Hela 37,7 procent av de utlandsfödda är födda inom Norden (exkl. Sverige). Efter Sverige, Finland och Norge är Irak det vanligaste födelselandet i Norra Mellansverige.

Tabell 14 Befolkning födda utomlands efter födelseland i Norra Mellansverige år 2006¹⁰

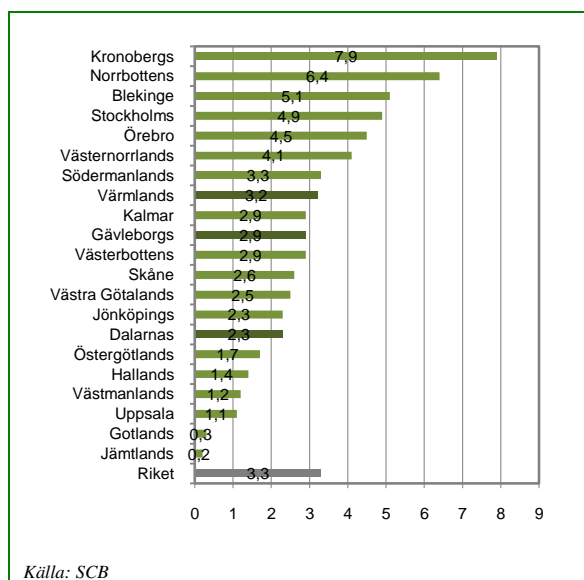
Födelseland	Antal	Andel av utlands födda (%)
Finland	12 936	20,8
Norge	8 830	14,2
Irak	3 824	6,1
Tyskland	2 727	4,4
Iran	2 146	3,4
Turkiet	2 090	3,4
Jugoslavien	2 000	3,2
Thailand	1 992	3,2
Bosnien-Hercegovina	1 786	2,9
Danmark	1 621	2,6
Polen	1 520	2,4
Somalia	1 129	1,8
Storbritannien	914	1,5
USA	894	1,4
Riket	62 327	100

Källa: Nutek/SCB (rAps)

¹⁰ Könsfördelad statistik saknas

Antalet asylsökande under år 2006 uppgick till 3,3 personer per tusen invånare i genomsnitt för riket. Antalet asylsökande varierar kraftigt mellan rikets län. Av länen i Norra Mellansverige hade Värmland det högsta antalet asylsökande, med 3,2 personer per tusen invånare.

Figur 10 Antal asylsökande per tusen invånare 2006

Källa: SCB

Antalet mottagna flyktingar i Norra Mellansverige uppgick till 2122 stycken år 2007¹¹. Kommunerna i regionen har träffat en överenskommelse med staten om att ta emot 2144 flyktingar år 2008, varav 1371 stycken redan mottagits fram till och med september.

Brister i kompetensförsörjningen

En kontinuerlig kompetensförsörjning som är anpassad till näringslivets behov är avgörande för regionens konkurrenskraft, i en omvärld som ställer allt högre kunskapskrav. Det finns idag en betydande matchningsproblematik i regionen. Näringslivet har svårigheter att finna arbetskraft i en tillräcklig omfattning som svarar mot näringslivets kompetensbehov¹². Näringslivets kompetensbehov förändras i en allt snabbare takt utifrån förändrade konkurrensförhållanden som internationaliseringen för med sig, inte minst i form av teknisk utveckling. En ökad näringslivsdynamik, nya företag, innebär stora utmaningar för regionen beträffande kompetensförsörjning. Samtidigt finns det ett kontinuerligt behov av kompetensutveckling av de anställda i befintliga företag.

¹¹ Källa: Migrationsverket

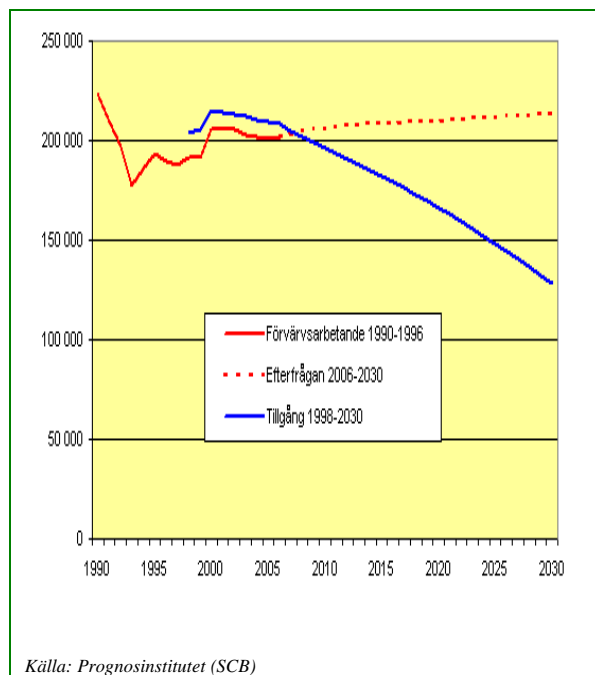
¹² Här innefattar kompetensbehovet en vidare mening än formellt utbildningsbehov.

Exempelvis medför teknikutvecklingen ökade yrkeskrav och skapar en efterfrågan på kvalificerade industriarbetare. Bristen är idag stor på såväl nytexaminerade som yrkeserfarna industriutbildade¹³. Intresset för industriutbildning måste öka, i annat fall beräknas bristen på industriarbetare förvärras ytterligare på sikt.

Den åldrande befolkningen skapar ett ökat behov av vård- och omsorgspersonal, vilket är en av anledningarna till att efterfrågan på utbildade inom området ökar. Samtidigt är intresset för utbildningen lågt, vilket innebär en påtaglig risk för en betydande brist på utbildad personal i framtiden.

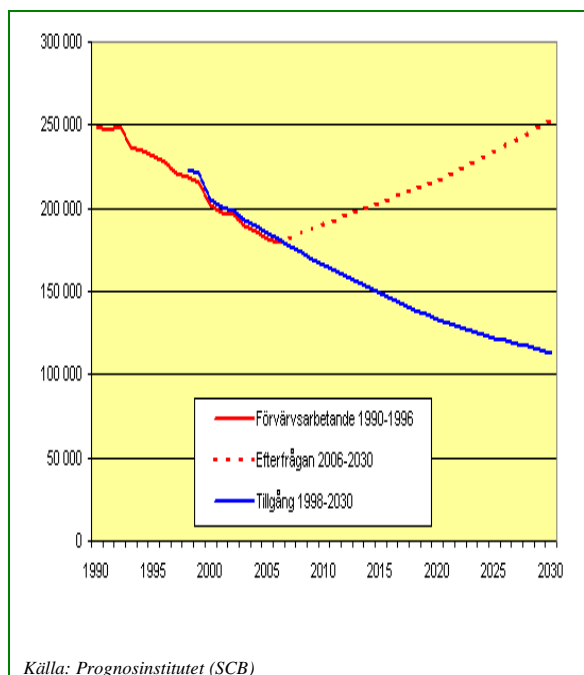
Ett väsentligt bidrag till lösning av regionens matchningsproblematik är en utvecklad strategisk samverkan mellan näringsliv och övriga regionala aktörer som syftar till att stärka regionens system och strukturer för kompetensförsörjning. Ett strategiskt samarbete mellan näringsliv, utbildningsanordnare och övriga aktörer kan bidra till att matchningen mellan näringslivets kompetensbehov och utbildningsutbudet inom såväl kvalificerad yrkesutbildning som universitets- och högskoleutbildning kontinuerligt förbättras.

Figur 11 Prognos över tillgång och efterfrågan på arbetskraft till 2030. Industriutbildning (Antal personer i riket)

Källa: Prognosinstitutet (SCB)

Figur 12 Prognos över tillgång och efterfrågan på arbetskraft till 2030. Omvårdnadsutbildning (Antal personer i riket)

Källa: Prognosinstitutet (SCB)

Livslångt lärande - utbildning

Regionen Norra Mellansverige har en låg andel personer med eftergymnasial utbildning och en hög andel med sådan gymnasial utbildning som inte berättigar till högskolestudier. Regionen uppvisar högre utbildningsnivå bland utomnordiskt födda jämfört med befolkningen som är född inom Norden. Kvinnorna har genomgående en högre utbildningsnivå än männen.

Tabell 15 Andel av befolkningen 25-64 år med eftergymnasial utbildning år 2007 (procent)

Län Nuts2-region	Samtliga			Utomnordiskt födda		
	Kvin nor	Män	Tot.	Kvin nor	Män	Tot.
Värmlands	35,0	25,2	30,0	40,1	34,5	37,4
Dalarnas	32,5	23,5	27,9	36,4	34,5	35,5
Gävleborgs	32,6	22,1	27,2	35,1	32,6	33,9
Stockholm	47,2	41,9	44,6	39,8	37,7	38,7
Östra Mellansverige	37,5	30,4	33,9	36,4	35,6	36,0
Småland med öarna	33,7	25,2	29,4	30,1	27,9	29,0
Sydsverige	39,7	33,2	36,4	35,0	32,9	34,0
Västsverige	39,0	31,8	35,3	34,2	32,6	33,4
Norra Mellansverige	33,3	23,6	28,3	37,2	33,8	35,6
Mellersta	36,2	26,2	31,1	38,8	35,9	37,4
Norrland	40,3	30,2	35,1	46,2	44,9	45,5
Övre Norrland	39,7	32,4	36,0	36,7	34,9	35,8
Riket	39,7	32,4	36,0	36,7	34,9	35,8

Källa: Nutek/SCB (rAps)

¹³ Trender och prognoser 2008 – med sikte på år 2030, Prognosinstitutet (SCB)

Andelen eftergymnasialt utbildade ökar både i regionen och i riket. Men ökningen är något långsammare i regionen beroende på en lägre övergångsfrekvens från gymnasiet till högskolan i regionen.

Satsningen på universitet och högskolor i regionen har syftat till att göra det lättare att skaffa sig en eftergymnasial utbildning. I regionen finns universitet i Karlstad samt högskolor i Falun/Borlänge och Gävle. Högskoleutbildningen har växt i snabb takt de senaste åren. I regionen har stora satsningar gjorts för att bygga upp distansutbildningsverksamhet, vilket ökat tillgängligheten till högre studier för nya målgrupper.

Deltagandet i det livslånga lärandet är förhållandevis högt i Sverige jämfört med övriga Europa. Under år 2005 var deltagandet i Norra Mellansverige 19 procent i åldersgruppen 25-64 år.

Tabell 16 Livslångt lärande – Life-long learning – deltagande i åldern 25-64 år (år 2005, procent)

Rank 1-244	NUTS 2-region	procent
1	Denmark (dk)	27,3
2	Surrey, East and West Sussex (uk)	25,0
3	Inner London (uk)	24,6
4	Outer London (uk)	23,6
5	Etelä-Suomi (fi)	23,5
11	Sydsverige	22,3
14	Östra Mellansverige	21,8
24	Stockholm	21,0
25	Övre Norrland	20,9
27	Västssverige	20,7
34	Småland och öarna	20,2
45	Mellersta Norrland	19,0
46	Norra Mellansverige	19,0
240	Východné Slovensko (sk)	1,8
241	Dytiki Ellada (gr)	1,7
242	Stereia Ellada (gr)	1,1
243	Thessalia (gr)	1,1
244	Anatolíki Makedonia, Thraki (gr)	1,0
	European Union (25 countries)	10,1

Källa: EUROSTAT

Hög arbetslöshet

I regionen Norra Mellansverige har många kommuner under lång tid haft en hög strukturell arbetslöshet. Efter 1990-talets rekordhög arbetslöshet sjönk arbetslösheten under 2000-talet. Efter rekordhög varselstatistik under hösten 2008 följer återigen en ökning av arbetslösheten i regionen. Tillsammans med norrlandslänen har Norra Mellansverige den högsta sammantagna arbetslösheten i riket.

Den öppna ungdomsarbetslösheten uppgick i december 2008 till 6,6 procent, och andelen

ungdomar i program uppgick samtidigt till 4,3 procent i åldersgruppen 18-24 år.

Tabell 17 Andel arbetslösa av befolkningen 16-64 år respektive 18-24 år (procent) December 2008

Nuts 2-region / Län	Kvinnor	Män	Totalt	Ungdomar
Stockholm	2,2	2,5	2,4	2,3
Östra Mellansverige	2,8	3,8	3,3	5,3
Småland med öarna	2,7	3,6	3,1	5,2
Sydsverige	2,9	3,9	3,4	4,6
Västssverige	2,6	3,6	3,1	5,2
Norra Mellansverige	3,1	4,6	3,9	6,6
Mellersta Norrland	3,1	4,9	4,0	6,3
Övre Norrland	3,1	4,7	4,0	6,3
Riket	2,7	3,6	3,2	4,8

Källa: Arbetsförmedlingen

Den totala andelen arbetssökande, öppet arbetslösa och personer i program, uppgick samtidigt till 5,8 procent i regionen (endast 4,6 procent i riket). Männen har en något högre andel än kvinnorna. Högst andel har dock ungdomarna och utlandsfödda arbetssökande.

Tabell 18 Andel personer i program med aktivitetsstöd av befolkningen 16-64 år respektive 18-24 år i december 2008 (procent)

Nuts 2-region / Län	Kvinnor	Män	Totalt	Ungdomar
Stockholm	0,7	0,7	0,7	0,7
Östra Mellansverige	1,8	1,8	1,8	3,1
Småland med öarna	1,3	1,2	1,2	2,6
Sydsverige	1,5	1,6	1,5	3,1
Västssverige	1,3	1,3	1,3	2,2
Norra Mellansverige	2,0	1,8	1,9	4,3
Mellersta Norrland	1,9	2,0	2,0	4,2
Övre Norrland	1,9	2,2	2,1	4,8
Riket	1,4	1,4	1,4	2,7

Källa: Arbetsförmedlingen

Sökande som stått utanför arbetsmarknaden under lång tid får anvisas *jobb- och utvecklingsgarantin* i anslutning till att de blir utförsäkrade. Jobb- och utvecklingsgarantin ska innehålla individuellt utformade åtgärder som syftar till att så snabbt som möjligt få deltagare i arbete¹⁴.

I Norra Mellansverige uppgick antalet sökande inom denna kategori till nästan 6000 personer i januari 2009, vilket innebär en ökning med 55 procent jämfört med föregående år. Särskilt problematiskt är det för utlandsfödda och ungdomar, vilka har relativt höga andelar inom denna kategori.

¹⁴ Jobb- och utvecklingsgarantin är indelad i tre faser

1. Kartläggning, jobbsökaraktiviteter med coaching och förberedande insatser.
2. Arbetspraktik, arbetsträning och förstärkt arbetsträning.
3. Varaktig samhällsnyttig sysselsättning (*först efter 450 dagar*).

Endast arbete eller utbildning som pågår mer än en månad medför att deltagaren lämnar programmet.

Tabell 19 Arbetsökande inom ”jobb- och utvecklingsgaranti”, januari 2009 i procent av befolkningen

Nuts 2-region	Totalt 16-64 år			Utländska födda	Ungdomar 18-24
	Kvinnor	Män			
Stockholm	0,5	0,5	0,5	2,5	0,2
Östra Mellansverige	1,1	1,2	1,1	5,2	2,3
Småland med öarna	0,7	0,7	0,6	3,0	1,4
Sydsverige	0,9	0,9	0,8	3,1	0,9
Västsverige	0,8	0,9	0,8	4,7	1,4
Norra Mellansverige	1,2	1,3	1,0	3,1	2,7
Mellersta Norrland	1,2	1,1	1,2	2,8	4,1
Övre Norrland	1,2	1,1	1,2	3,5	3,3
Riket	0,9	0,9	0,8	3,5	1,3

Källa: Arbetsförmedlingen

Många ungdomar i utanförskap

Unga är en särskilt utsatt grupp när arbetsmarknaden hårdnar. Socialstyrelsens lägesrapport visar att 40 procent av mottagarna av ekonomiskt bistånd i landet återfinns inom åldersgruppen 18-29 år.¹⁵ Ungas svårighet att etablera sig på arbetsmarknaden är en orsak till att de är överrepresenterade bland biståndstagarna.

Ungdomars etableringsålder, det vill säga vid den ålder då de flyttar hemifrån, utbildar sig och etablerar sig på arbetsmarknaden etc. har de senaste årtiondena stigit. Kraven på utbildning hos de unga är en orsak här till.¹⁶ Svårigheter på arbetsmarknaden har gjort att allt fler unga tvingas bo kvar hos sina föräldrar.

Utbildningsnivån i regionen är generellt sett låg. Den låga utbildningsnivån återspeglas även i ungas relativt låga övergång till högre studier. Jämfört med övriga regioner ligger Norra Mellansverige lågt med andelen kvinnor och män som till och med 25 års ålder påbörjat högskolestudier. Liksom i övriga landet är det betydligt mer vanligt att kvinnor påbörjar högre studier än att män gör det. Förklaringar till olikheter mellan regioner kan ligga i den sociala sammansättningen av befolkningen, tillgång till högre utbildning och den lokala arbetsmarknadens möjligheter.¹⁷ För regionens del innebär detta att vår allmänt låga utbildningsnivå kan vara en av orsakerna till att övergången till högre studier är lägre än riksgenomsnittet. Föräldragenerationens utbildningsnivå har ett samband med andelen unga som börjar studera. Särskilt tydligt är detta samband för unga män. Den ojämna könsbalansen bland de studerande från regionen kan också finna orsaker i näringslivs-

¹⁵ Socialstyrelsen: Individ och familjeomsorg – Lägesrapport 2006.

¹⁶ Joachim Vogel och Lars Häll: Ungdomars etablering, Statistiska centralbyrån. 2005.

¹⁷ Stig Forneng: Övergången till universitet och högskolor minskar. Högskoleverket, Statistik och analys. 2005.

strukturen och normer för hur unga kvinnor respektive unga män ”ska” vara.

I Stockholmsregionen har varannan elev från avslutade gymnasiestudier påbörjat högskolestudier inom tre år. Övergångsfrekvensen är lägst i Norra Mellansverige, där endast en av tre pojkar påbörjar högskolestudier inom tre år efter avslutade gymnasie-studier.

Tabell 20 Studerande som avslutat ett program i gymnasieskolan läsåret 2003/04 och som har påbörjat högskolestudier inom tre år (procent)

Nuts 2-region	Antal avgångna 2003/04	Andel som påbörjat högskolestudier t.o.m. 2006/07		
		Total	Kvinnor	Män
Stockholm	14 438	49,0	53,4	44,4
Östra Mellansverige	13 906	42,7	48,5	36,8
Småland med öarna	7 986	40,4	45,6	34,9
Sydsverige	11 490	44,2	48,6	39,6
Västsverige	16 548	39,0	44,2	33,8
Norra Mellansverige	7 750	38,5	44,0	33,2
Mellersta Norrland	3 440	38,4	43,6	33,1
Övre Norrland	4 922	39,6	45,9	33,8
Riket	80 480	42,3	47,4	37,0

Källa: SCB

Intresset för högre studier bland pojkarna i Norra Mellansverige är dock på uppgång, medan det är på nedgång i riket som helhet. SCB:s undersökning bland gymnasie-studerande om intresset för högskolestudier pekar i vart fall i den riktningen.

Tabell 21 Andel elever på gymnasiet som är intresserade av att påbörja högskolestudier inom tre år efter avslutade gymnasie-studier läsåret 2003/04 respektive 2005/06 (procent)

	2003/2004			2005/2006		
	k	m	tot	k	m	tot
Stockholm	70	60	65	81	56	68
Östra Mellansverige	66	51	58	65	50	57
Småland med öarna	75	44	60	71	39	55
Sydsverige	78	58	68	80	48	64
Västsverige	70	56	63	67	47	57
Norra Mellansverige	63	39	50	62	42	52
Mellersta Norrland	63	41	51	67	44	55
Övre Norrland	53	46	49	67	48	57
Riket	69	52	60	71	48	59

Källa: SCB

Låg utbildningsnivå bland unga i regionen gör att många inte lever upp till de utbildningskrav som arbetsmarknaden ställer. Många unga i regionen hamnar i någon typ av utanförskap. Arbetslösheten är en del i utanförskapet, sambanden mellan ohälsa och ekonomiskt biståndstagande är dock starkt. Att inte ha ett arbete att gå till innebär en påfrestning på individens självförtroende som kan göra att den unga människan behöver hjälp för att ta sig ur utanförskapet.

Att ungdomar i vissa områden står utanför arbetsmarknaden ger effekter både på individuellt och på ett samhälleligt plan. De unga står i ett utanförskap som inte alltid är lätt att ta sig ur, ohälsa och ekonomiska problem kan vara effekter av utanförskapet. Samhällsekonomiskt blir de negativa effekterna tvåfaldiga. Dels bidrar inte de unga arbetslösa till regionens inkomster, dels riskerar de att fastna i en långsiktig ekonomisk beroendesituation gentemot samhället. Ur ett samhälleligt perspektiv med en politik som strävar efter tillväxt och ökad sysselsättning, blir integreringen av ungdomar på arbetsmarknaden därför en viktig pusselbit.

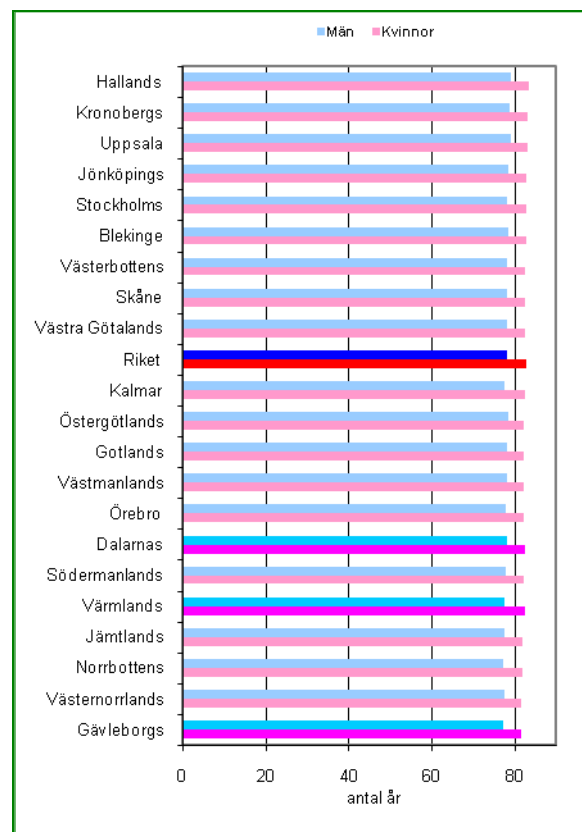
Den regionala lägesbilden visar på vissa strukturella förhållanden som gör att följande prioriteringar kan bli aktuella:

- Stimulera unga män till högskolestudier. Åtgärden kan dels ge individerna större möjligheter till jobb, dels bidra till att ändra de normer som gör att kvinnor i högre grad än män är högt utbildade. Åtgärden gynnar därför både kvinnor och män på individuell och samhällelig nivå.
- Främja unga män och kvinnor att göra könsöverskridande val. De faktorer som skapar en könssegregerad arbetsmarknad påverkar även unga kvinnor och män i deras livsval. Åtgärder som förmår kvinnor och män att bredda sina val breddar även arbetsmarknaden för dessa individer. Dessutom främjas arbetsgivares situation när de får ett större rekryteringsunderlag.
- Stärka individer genom individanpassade åtgärder i syfte att möjliggöra etablering på arbetsmarknaden. Många utvärderingar av insatser visar på att coachning/handledning/mentorskap är en bra väg in på arbetsmarknaden.

Höga ohälsotal

Folkhälsan är av avgörande betydelse för regionens utveckling. Medellivslängden är ett mått som speglar folkhälsan. Även om medellivslängden kontinuerligt ökat i regionen är den kortare än riksgenomsnittet. Gävleborgs län har den kortaste medellivslängden av rikets län, oavsett kön. Övriga län i Norra Mellansverige samt i Norrland tillhör de län med lägst medellivslängd.

Figur 13 Medellivslängden efter kön och län (genomsnitt för perioden 2002- 2006)

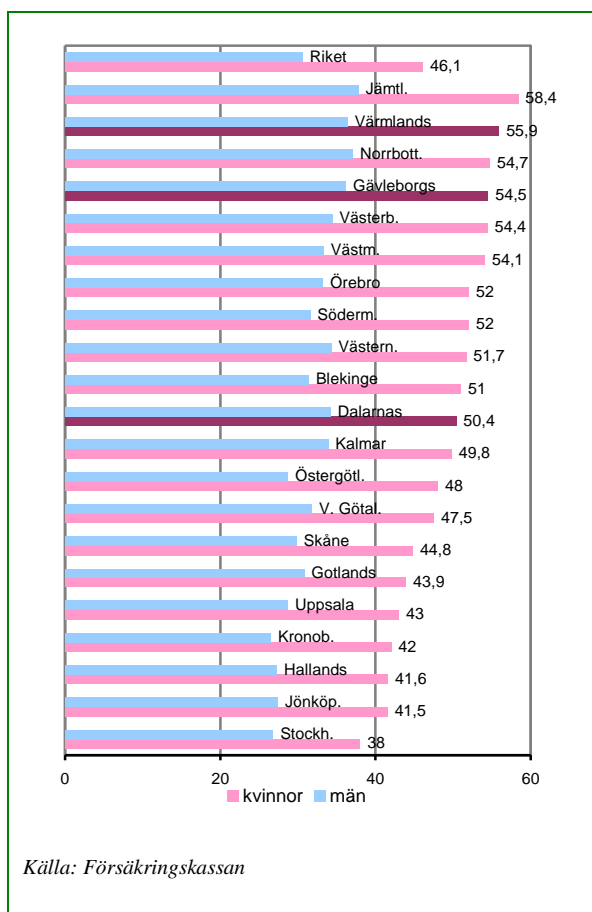
Källa: SCB

Ohälsotalen mäter sammanlagda sjukpenningdagar samt dagar med sjuk- och aktivitetsstöd¹⁸. Länen i Norra Mellansverige visar på höga ohälsotal. En väsentlig förklaring till de regionala skillnaderna i ohälsotal är regionala skillnader i åldersstruktur. Kommuner med hög genomsnittlig ålder har i regel högre ohälsotal¹⁹. Samtidigt finns det en koppling till arbetsmarknaden, där kommuner med högre arbetslöshet också har högre ohälsotal.

¹⁸ Ohälsotalen är ett mått på utbetalda dagar från socialförsäkringen av Försäkringskassan. Ohälsotalen innehåller alltså inte dagar med sjuklön från arbetsgivare. Måttet redovisas som ett ohälsotal för en rullande tolv månadersperiod. Antal utbetalda dagar med sjukpenning (inkl förlängd o fortsatt sjukpenning), arbetsskadesjukpenning, rehabiliteringspenning, sjukersättning och aktivitetsersättning (före år 2003 förtidspension och sjukbidrag) från socialförsäkringen per försäkrad 16-64 år. Alla dagar är omräknade till heldagar. Två dagar med halv ersättning blir därför en dag.

¹⁹ Försäkringskassan; SKA-projektet: Sjukförsäkring- kulturer och attityder (2006)

Figur 14 Ohälsotalet, dagar per försäkrad efter kön och region 2007

Ser man till antalet personer med sjuk- eller aktivitetsersättning per invånare finner man att regionen även här är representerad med de högsta värdena²⁰.

Nästan 110 personer av 1000 invånare (16-64 år) i regionen erhöll sjuk- eller aktivitetsersättning under december månad år 2007. I riket var antalet ungefär 93 stycken per 1000 invånare vid motsvarande tidpunkt. Sjuk-/aktivitetsersättning är betydligt vanligare bland kvinnorna än hos männen.

Tabell 22 Antal personer med sjuk-/aktivitetsersättning per tusen invånare (16-64 år) år 2007

Nuts 2-region	Samtliga	Kvinnor	Män
Stockholm	74,7	88,0	61,4
Östra Mellansverige	95,6	120,4	71,7
Småland med öarna	91,4	112,5	71,2
Sydsverige	86,7	106,7	67,1
Västsverige	94,5	116,3	73,4
Norra Mellansverige	109,7	134,9	85,8
Mellersta Norrland	102,7	125,6	81,1
Övre Norrland	112,5	139,4	87,4
Riket	93,4	113,7	73,8

Källa: Försäkringskassan

²⁰ Sjuk- och aktivitetsersättning benämndes tidigare för förtidspension.

Antalet nybeviljade sjuk-/aktivitetsersättningar har minskat kraftigt i Norra Mellansverige mellan år 2005 och 2006. Det gäller såväl bland kvinnorna som bland männen i regionen. Den största diagnosgruppen har fram till år 2005 varit sjukdomar i muskler, skelett och bindväv. Men år 2006 är de psykiska sjukdomarna för första gången den klart största gruppen bland både kvinnor och män. De psykiska sjukdomarna ökade sin andel i alla åldrar, samtidigt som sjukdomarna i muskler och skelett minskade.

Tabell 23 Antal nybeviljade sjuk-/aktivitetsersättningar år 2006

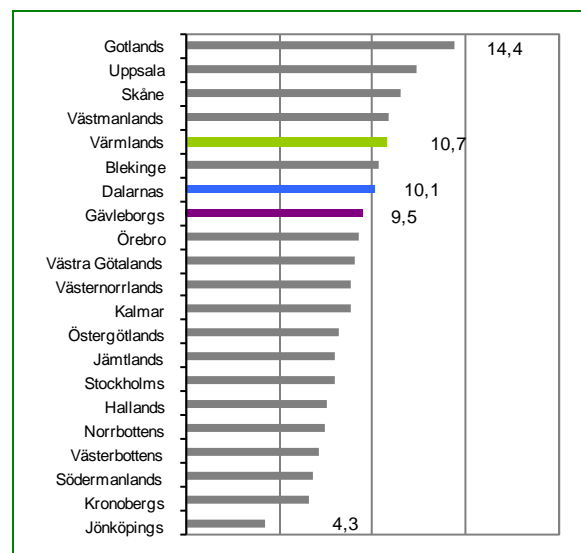
Nuts 2-region	Samtliga	Kvinnor	Män
Stockholm	8 706	4 945	3 761
Östra Mellansverige	7 974	4 740	3 234
Småland med öarna	4 510	2 680	1 830
Sydsverige	6 836	3 920	2 916
Västsverige	9 283	5 427	3 856
Norra Mellansverige	4 701	2 702	1 999
Mellersta Norrland	2 101	1 241	860
Övre Norrland	2 834	1 634	1 200
Riket	48 176	27 815	20 361

Källa: Försäkringskassan

Ekonomisk utsatthet

Den ekonomiska utsattheten kan illustreras i andelen av befolkningen med en disponibel inkomst under 60 procent av medianinkomsten. Andelen varierar från 4,3 till 14,4 procent bland rikets län. För länen i Norra Mellansverige har ungefär var tionde invånare en disponibel inkomst under 60 procent av medianinkomsten.

Figur 15 Andel av befolkningen med en disponibel inkomst under 60 procent av medianinkomsten år 2003

Källa: SCB

Det regionala strukturfondspartnerskapets riktlinjer för prioritering av valbara projektansökningar

De grunder som projekten bedöms utifrån finns beskrivna i den regionala ESF-planen för Norra Mellansverige och kan inriktas mot särskilda målområden och/eller målgrupper genom utlysningar.

Grunder som är generellt prioriteringshöjande:

- Projekt som bedöms ha en långsiktigt strategisk betydelse, innebär nytänkande och som efter avslut kan implementeras i ordinarie verksamhet.
- Projekt som har koppling till regionala utvecklingsprogram (RUP).
- Projekt som kan visa koppling och synergieffekter med framförallt regionalfonden, alternativt andra EU-program etc.
- Projekt som kan påvisa tydliga mervärden som förbättrade strukturer, efterfrågan på arbetsmarknaden, stävjande av regional obalans etc.
- Projekt som har ett regionalt, snarare än lokalt, perspektiv (dvs överskrider kommungränser).
- Projekt som uppfyller angivna hållbarhetskriterier jämställdhet, tillgänglighet, integration/mångfald på ett tydligt sätt.